

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutus

Piia Honkanen
Mari Väänänen

KOKEMUKSIA ELÄMÄSTÄ JOENSUUSSA
Videoteos viiden maahanmuuttajan arjen kokemuksista Joensuussa

Opinnäytetyö
Toukokuu 2020

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2020
Sosiaalialan koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijät
Piia Honkanen ja Mari Väänänen

Nimeke
Kokemuksia elämästä Joensuussa – Videoteos viiden maahanmuuttajan arjen kokemuksista Joensuussa

Toimeksiantaja
Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry

Tiivistelmä

Opinnäytetyön tarkoituksena oli materiaalin tuottaminen rasisminvastaisen työn tueksi. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada joensuulaisten maahanmuuttajien omakohtaisia kokemuksia esiin. Opinnäytetyön tehtävänä oli videoteoksen luominen.

Opinnäytetyö oli toiminnallinen, ja sen toimeksiantajana toimi Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Opinnäytetyön tiedonhankinnan menetelmiä olivat teemahaastattelu, opinnäytetyöpäiväkirja sekä kirjallisuuteen ja aiempaan tutkimukseen perehtyminen. Opinnäytetyötä varten haastateltiin viittä Joensuussa asuvaa maahanmuuttajaa. Haastatteluiden pohjalta tuotokseksi luotiin kuvamateriaalista ja ääniraidasta koostuva videoteos.

Videoteoksessa kuullaan viiden Joensuun seudulla asuvan maahanmuuttajan omakohtaisia kokemuksia arjesta Joensuussa. Videoteos tuo heidän omaa ääntään kuuluviin. Videoteos nosti esiin kotoutumiseen, osallisuuteen ja rasismiin liittyviä teemoja. Opinnäytetyön tuotoksena luotua videoteosta voi käyttää keskustelunavauksena tai ajatusten herättäjänä. Digitalin menetelmään perustuvaa työskentelymuotoa voi joustavasti hyödyntää eri asiakasryhmien parissa tehtävässä työssä.

Kieli
suomi

Sivuja 59
Liitteet 3
Liitesivumäärä 3

Asiasanat

kotoutuminen, osallisuus, rasismi, rasisminvastainen työ, monikulttuurisuustyö, digitalina, video

THESIS
May 2020
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600

Authors

Piia Honkanen and Mari Väänänen

Title

Experiences of Life in Joensuu – A Video of Five Immigrants' Everyday Life Experiences in Joensuu

Commissioned by

North Karelian Society for Social Security

Abstract

The purpose of the thesis was to develop material to support anti-racism work. The aim of the thesis was to present the personal experiences of immigrants living in Joensuu. The task of the thesis was to produce a video.

The thesis was functional and was commissioned by the North Karelian Society for Social Security. The methods of gathering information for the thesis were a thematic interview, a thesis diary, and a literature review. Five immigrants living in Joensuu were interviewed for the thesis. Based on the interviews, a video consisting of visual material and an audio-track was created.

In the video, the everyday life experiences of five immigrants living in the Joensuu region are presented. The video allows their own voice to be heard. The video highlighted themes related to integration, inclusion, and racism. The video can be used as an opening for discussion or as a source of developing thoughts. The form of work based on the digital story method can be flexibly adapted for use by any customer group and as a tool for story collection.

Language

Finnish

Pages 59

Appendices 3

Pages of Appendices 3

Keywords

integration, inclusion, racism, anti-racism work, multicultural work, digital storytelling, video

Sisältö

1	Johdanto	6
2	Kotoutuminen.....	7
3	Osallisuus	9
4	Rasismi	10
4.1	Rasismien ilmenemismuodot	10
4.2	Arkielämän rasismi	12
4.3	Rasisminvastainen työ.....	13
5	Kulttuurien välinen vuoropuhelu.....	14
5.1	Kulttuurin monet ulottuvuudet	14
5.2	Kulttuuristen kohtaamisten areenat	15
6	Digitarina työmenetelmänä	17
7	Aiempi tutkimus	17
8	Opinnäytetyön lähtökohdat	18
8.1	Toimeksiantaja.....	19
8.2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä.....	19
9	Toiminnallinen opinnäytetyö	20
10	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat.....	21
10.1	Teemahaastattelu	22
10.2	Opinnäytetyöpäiväkirja	22
10.3	Kirjallisuuteen ja aiempaan tutkimukseen perehtyminen	23
11	Konstruktivistinen kehittämistyön malli.....	23
12	Opinnäytetyön prosessi konstruktivistisen mallin ohjaamana	24
12.1	Aloituskvaihe	25
12.2	Suunnittelun vaihe	26
12.3	Esivaihe	28
12.4	Työstämisen vaihe.....	29
12.4.1	Videoteokseen osallistuneiden maahanmuuttajien haastattelut.....	30
12.4.2	Äänitiedostojen valinta ja käsikirjoituksen laatiminen.....	32
12.4.3	Ääniraidan editointi ja tekstitys.....	32
12.4.4	Videon editointi	33
12.5	Arvioimisen vaihe.....	35
12.6	Viimeistely- ja päätösvaihe	36
13	Videoteos Kokemuksia elämästä Joensuussa.....	37
14	Johtopäätökset	39
14.1	Kotoutumisen poluilla.....	39
14.2	Mahdollisuuksien ja haasteiden Joensuu	40
14.3	Rasismi – näkökulmia ja kokemuksia	42
14.4	Kohtaamisten moninaisuus.....	43
14.5	Videoteos rasisminvastaisen työn materiaalina	44
15	Pohdinta.....	45
15.1	Opinnäytetyön menetelmien ja toteutuksen tarkastelu	45
15.2	Eettisyys ja luotettavuus	47
15.3	Ammatillinen kasvu ja oppimisprosessi	51
15.4	Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja kehittämisideat	54
	Lähteet.....	56

Liitteet

Liite 1 Asiantuntijahaastattelun teemat

Liite 2 Suostumus

Liite 3 Videoteokseen osallistujien haastattelukysymykset

1 Johdanto

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön toimeksiantaja on Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Yhdistyksen yhtenä keskeisenä tavoitteena on Joensuun seudulla elävien ihmisten yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistaminen etenkin monikulttuurisuuden näkökulmasta. Maahanmuutto on jatkuvasti muuttuva ja ajankohtainen ilmiö, jossa yhdistyvät globaalit ja lokaalit kysymykset (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 6).

Sosiaalialalla maahanmuutto on arkista todellisuutta. Maahan muuttanut voi olla kuka tahansa riippuen maahanmuuton syistä (Malin 2011, 201). Asiakastyössä maahanmuuttajien tilanteisiin liittyy huomioonotettavia erityiskysymyksiä, kuten osallisuuteen ja rasismiin liittyvät kysymykset. Noiden kysymysten risteyksissä sosiaalialan työntekijä kohtaa päivittäin arjen haasteita ja iloja kokevia ihmisiä. Tulevina sosiaalialan ammattilaisina meidän tulee olla tietoisia noiden tekijöiden linkittymisestä käytännön asiakastyöhön. Tämä opinnäytetyö on yksi väline työstää tätä tietoisuutta.

Opinnäytetyön tuotos on videoteos, jonka tarkoituksena on mahdollistaa maahan muuttaneiden oman äänen esiin tuominen. Video Kokemuksia elämästä Joensuussa koostuu kuvamateriaalista ja ääniraidasta. Sillä kuullaan Joensuun seudulla asuvien maahanmuuttajien omakohtaisia kokemuksia arjesta Joensuussa. Videoteokseen haastateltiin viittä henkilöä. Olemme pyrkineet tavoittamaan erilaisista kulttuuritaustoista tulevia joensuulaisia, jotta näkökulmien moninaisuus nousisi heidän kertomuksistaan esiin. Toinen valintakriteeri videoprojektiin osallistumiseen on ollut riittävä suomen kielen taito, sillä videoteoksen esityskieli on suomi.

Videoteoksen tarkoituksena on toimia rasisminvastaisen työn tukena. Sen avulla voidaan herättää ajatuksia ja esimerkiksi alustaa keskusteluita Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistyksen tilaisuuksissa. Koska videoteos julkaistaan myös yhdistyksen kotisivuilla, se voi julkisena keskusteluun osallistujana avata uusia näkö-

kulmia maahanmuuttoon liittyen myös yhdistyksen ulkopuolella. Tällainen vuoropuhelu voi mahdollistaa dialogisuuden lisääntymistä maahanmuuttoon liittyvien kysymysten äärellä. Parhaimmillaan vaihtelevien ja arkisten kokemusten esiintuominen voi laajentaa esimerkiksi niiden joensuulaisten käsityksiä maahanmuutosta, jotka ovat syntymästään lähtien olleet paikallisia. Tämän opinnäytetyön yhteydessä kysymys siitä, kuka on maahanmuuttaja, joensuulainen tai suomalainen, on avoimen ihmettelevä.

2 Kotoutuminen

Maasta toiseen muuttamisen syyt ovat moninaiset. Yleisimmin muuttoliike suuntautuu idästä länteen ja etelästä pohjoiseen, jolloin syinä voivat olla esimerkiksi lähtömaiden sodat, katastrofit, köyhyys ja heikot työllisyysnäkökulmat. Yleistäen tarkasteltuna lännestä ja pohjoisesta löytyy työmahdollisuuksia, turvallisuutta ja ikääntyvää väestöä. Turvapaikanhakijat ja pakolaiset lähtevät pakoontuomaansa levottomuuksia, mutta maasta toiseen muuttamista tapahtuu myös sekä perhesyiden että työ- ja opiskelumahdollisuuksien vuoksi. (Malin 2011, 201.)

Kotouttamistyö perustuu Suomessa 1990-luvulla voimaan astuneeseen lakiin kotoutumisen edistämisestä (30.12.2010/1386). Kyseinen laki määrittelee perusteet viranomaistyölle, jonka tarkoituksena on turvata kaikille maahan muuttaville oikeiden palveluiden saanti taustasta riippumatta. TE-palveluiden työvoimaviranomaiset ja muut kunnan viranomaiset määrittelevät, kuka lukeutuu asiakkaisiin. Täältä pohjalta maahanmuuttajalle laaditaan henkilökohtainen kotoutumissuunnitelma. Työllistymisellä ja muilla tavoin yhteiskuntaan integroitumisella on välillistä merkitystä yksilön kotoutumisen prosessiin. Maahanmuuttajien työllistyminen voi kuitenkin olla haasteellista (Säävälä & Keski-Hirvelä 2011, 166). Se millaisella oleskeluluvalla maassa ollaan, vaikuttaa osaltaan maahanmuuttajan oikeuksiin ja velvollisuuksiin (Makkonen & Koskeniemi 2013, 73).

Länsimaissa ihmisten elämään vaikuttavat ensisijaisesti vapausoikeudet ja niiden toteutuminen. Oleskelulavalla maassa elävällä henkilöllä on hyvinvointinsa turvana muodolliset vapausoikeudet. (Malin & Anis 2013, 143–144.) Tältä perustalta jokaisella tulisi olla oikeus vähintään elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen, turvaan ja oikeudenmukaiseen kohteluun, koulutukseen, terveydestä huolehtimiseen sekä kansalaisuuteen. Kansalaisuus tai tulomaan oleskelupien eri muodot vaikuttavat osaltaan ihmisten oikeusturvan toteutumiseen. (Makkonen & Koskeniemi 2013, 64–65.) Kotoutumiseen vaikuttavat myös monet yksilölliset tekijät, kuten lukutaito ja sosiaalinen kompetenssi.

Kotoutumisen kaksisuuntaisuudella tarkoitetaan kotoutumisen prosessissa tapahtuvaa kotoutujan ja ympäröivän yhteiskunnan välistä vastavuoroisuutta. Yhteiskunnan velvollisuutena on tarjota tarvittava tuki ja mahdollistaa kotoutujalle yhteiskunnasta osalliseksi tuleminen. Kotoutuvalta maahanmuuttajalta puolestaan vaaditaan aktiivista osallistumista oman kotoutumisprosessinsa edistämiseen. Molemmat osapuolet ovat vastuussa rakentavan dialogin toteutumisesta. Kotoutuminen muuttaa sekä kotoutujaa että hänen uuden kotimaansa yhteiskuntaa, sillä molempien osapuolten täytyy mukautua ja oppia uutta. Kotoutuminen on arjessa jatkuvasti läsnä, ja se tapahtuu vuorovaikutustilanteissa ympäröivien ihmisten ja yhteisöjen kanssa. (Saukkonen 2013, 93; Työ- ja elinkeinoministeriö 2019.)

Sosiaalisten tekijöiden lisäksi maahanmuuttajien hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavat myös muut erityiset tekijät. Haastavat elämäkokemukset ennen ja jälkeen maahanmuuton voivat vaikeuttaa uuteen maahan sopeutumista, sillä kotoutuminen vaatii voimavaroja. Maahanmuuttajan kulttuuritausta voi olla erityisesti naisen sosiaaliseen asemaan vaikuttava tekijä, jolla on merkitystä myös hyvinvoinnin ja kotoutumisen kannalta. Merkitystä on myös maahanmuuttajan iällä ja sillä, onko maahan muutettu yksin vai perheen kanssa. Maahanmuuttajan hyvinvoinnin ja terveyden näkökulmasta riittävän hyvälle tasolle voidaan päästä silloin, kun maahanmuuttaja kokee itse olevansa tarpeeksi terve, hän on motivoitunut oppimaan valtaväestön kieltä, hänellä on mahdollisuuksia työllistyä ja olla oman elämänsä aktiivinen toimija. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 24; Malin 2011, 202–203.)

3 Osallisuus

Osallisuus on monitasoinen yksilöllinen ja yhteisöllinen kokemus, jossa yhdistyvät tunteet ja toiminta. Sen vastakohta on syrjäytyminen. Osallisuus toteutuu silloin, kun kokemukseen sisältyvät tunteet luottamuksesta, sitoutumisesta ja kuuluksi tulemisesta. Tämä voi todentua sekä suhteessa yksilön lähipiiriin että yksilön ja yhteiskunnan välisissä suhteissa. Osallisuus on tunnetta elämänhallinnan ja oman identiteetin hahmottamisesta sekä mahdollisuuksista kehittää ja kehittyä. (Jämsén & Pyykkönen 2014, 9.)

Yhteiskunnallisesti osallisuus on yksilön tai sosiaalisen ryhmän kokemus mahdollisuudesta valita oman näköinen elämä. Mahdollisuus mielekkääseen asuinympäristöön tai asiallisten terveystalveluiden saatavuus ovat tästä esimerkkejä. Osallisuus on nimenomaan arvosidonnaista yhteiskunnallista ja poliittista toimintaa, jossa yksilön ja yhteiskunnan välinen suhde konkretisoituu. (Rouvinen-Wilenius 2014, 65–67.)

Osallisuus on myös mahdollisuutta ylläpitää ja kehittää itselle arvokasta kulttuuria tai opetella kehittämään kulttuurista ymmärrystä. Maahan muuttavien näkökulmasta maahanmuuttajien omien verkostojen luominen ja ylläpitäminen on tärkeää (Pyykkönen 2007, 108). Integroituminen tulomaan yhteiskuntaan vahvistaa yksilöiden omanarvontuntoa, mikä osaltaan vaikuttaa yksilöllisiin pärjäämisen kokemuksiin valtakulttuurin keskellä.

Toikon ja Rantasen (2009, 89–91) mukaan kehittämistyössä tulee kiinnittää huomiota siihen, mitä osallistamisella todella tarkoitetaan. Osallisuus on yksi kehittämistyöhön sisäänkirjoitettu tavoite. Heidän kritiikkinsä kohteena on osallistamisen paradoksi, jonka mukaan samaan aikaan kun sosiaalialalla tulee kunnioittaa autonomista subjektia, kohdistetaan tähän subjektiin osallistamisen menetelmiä ja osallistumisen odotuksia. (Toikko & Rantanen 2009, 89–91.)

Särkelä-Kukon (2014, 35–36) mukaan osallistamisessa motivaatio toimintaan sitoutumiseen ei lähtökohtaisesti tule yksilön sisältä vaan ulkopuolisesta paineesta.

Sisäinen motivaatio on tärkeä osa merkitykselliseksi koettua toimintaa. Esimerkiksi kun yksilö kokee olevansa osa jotakin viiteryhmää eli hän kokee yhteenkuuluvuutta, nousee sitoutumisen ja elämänhallinnan tunteen rinnalle kokemus vastuuntunnosta. Tätä kautta osallisuus todentuu arjen teoissa ja valinnoissa, jotka tapahtuvat sosiaalisissa kohtaamisissa. Siten myös osallistamisen ja osallisuuden ero näyttäytyy selkeämpänä. (Särkelä-Kukko 2014, 35–36.)

4 Rasismi

Rasismi on monitasoinen yhteiskunnallinen ilmiö, jonka taustalla vaikuttavat rakenteelliset ja yksilölliset tekijät. Rasismin muodot voivat vaihdella sen mukaan, missä yhteydessä rasismia ilmenee. Arkielämän rasismi on konkreettista, ihmisten vuorovaikutuksessa tapahtuvaa syrjintää. Rasisminvastaisella työllä pyritään vaikuttamaan yhteiskunnalliseen ja paikalliseen ilmapiiriin.

4.1 Rasismin ilmenemismuodot

On olemassa erilaisia kulttuurien välisiin kohtaamisiin liittyviä esteitä, jotka voivat hankaloittaa maahanmuuttajan kotoutumista. Ne voivat olla esimerkiksi ennakkoluuloja, etnosentrismiä, stereotypioita, rasismia tai muukalaispelkoa. Etnosentrismi nostaa yksilön oman etnisen ryhmän muiden ryhmien yläpuolelle ja vertailee kaikkia muita ryhmiä siihen. Stereotypiat, aivan kuten ennakkoluulotkin, ovat liian yleistettyjä ja usein negatiivisia käsityksiä tiettyjen ihmisryhmien käyttäytymisestä ja asenteista. Rasistinen asennoituminen ja toiminta pyrkii saamaan muut etniset ryhmät tuntemaan itsensä alempiarvoisiksi. Muukalaispelkoon liittyy sekä kulttuurieroihin liittyviä ennakkoluuloja että usko siihen, että oma kulttuuri on muita arvokkaampaa. Muukalaispelko eroaa rasismista siinä merkityksessä, ettei sen ohjaama asennoituminen ilmene määrätietoisenä toimintana. Muukalaispelkoon liittyvät tunteet voivat kuitenkin johtaa rasistiseen käyttäytymiseen. (Valtonen 2008, 82–85.)

Rasismi on ilmiö, jossa risteävät sekä yleiset ja erityiset käsitykset että kollektiivisesti ja yksilöllisesti eletyt kokemukset. Tämän vuoksi rasismista puhuttaessa on tärkeää määrittellä se, mistä todella puhutaan. Puurosen (2011, 53, 65) mukaan rasismin ymmärtämiseen vaikuttavat kontekstuaaliset tekijät eli se, kuka käsitettä määrittelee ja missä asemassa määrittelijä itse on suhteessa yhteiskuntaan ja sen rotujärjestelmään. Käsitteen merkitykset muuttuvat historiallisessa ajassa ja paikassa. (Puuronen 2011, 56, 65.)

Esimerkiksi Harinen ja Hyvönen (2003, 136) käsittävät rasismin ”torjuvaksi ja etnosentriseksi ajatteluksi, toiminnaksi ja ideologiaksi”, jonka motiivina on puolustaa omaa kansakuntaa ulkopuolisilta uhkatekijöiltä. Tämä määritelmä luo kuvan tietoisesta toiminnasta, jossa yksilö on sitoutunut toimimaan jonkin suuremman tavoitteen puolesta. Nationalistinen ajattelu perustuu tämänkaltaiseen ajatusjärjestelmään. Yksittäinen henkilö voi omaksua nationalistisia käsityksiä ilman, että hän toimii päämäärätietoisesti laajemman ideologian puolesta, jolloin rasismin ilmenee pikemminkin henkilön asenteessa.

Rasismi on yksi syrjinnän muoto, jonka perustana on etninen luokittelu. Etnisyys taas pitää sisällään useita eri ulottuvuuksia, kuten henkilön rodun, synnyinpaikan, kulttuuritaustan ja uskonnon. Syrjintä voi olla suoraa tai välillistä, tietoista tai tiedostamatonta. (Puuronen 2011, 51–52.) Syrjintä ja rasistinen toiminta tai siihen yllyttäminen ovat Suomessa yhdenvertaisuuslain nojalla rikosoikeudellisesti rangaistavia tekoja (1325/2014, 8 §).

Rasismia esiintyy sekä yhteiskunnallisella eli rakenteellisella tasolla että yksilöiden asenteissa ja teoissa. Erilaiset ryhmät, kansanliikkeet ja puolueet myös luovat ja ylläpitävät rasistisiin arvoihin perustuvaa kulttuuria. (Puuronen 2011, 53–54.) Rakenteellinen rasismi ilmenee muun muassa viranomaiskäytännöissä, joissa maahanmuuttaja kokee, ettei hän tule kuulluksi. Maahanmuuttajalla voi kielitaidon tai muiden kulttuuristen erojen vuoksi olla haasteita saada asiallista palvelua peruspalveluissa (Rautavuoma & Turtiainen 2018, 151, 153).

4.2 Arkielämän rasismi

Edellä rasismien on kuvattu ilmenevän yhteiskunnan eri tasoilla, lähtien rakenteellisesta eriarvoisesta kohtelusta päätyen yksilön kautta erilaisiin kansanliikkeisiin, jotka tietoisesti pyrkivät vaikuttamaan valtakulttuurin asenneilmapiiriin. Nämä sosiaalisen todellisuuden tasot eivät kuitenkaan ole toisistaan irrallisia, vaan ne toimivat jatkuvassa vaikutussuhteessa keskenään.

Puurosen (2003, 193) mukaan institutionaalinen rasismi mahdollistaa arjen rasismien toteutumisen, samalla kun arjen toistuvat rasistiset teot ja asenteet todentuvat yhteiskunnan rakenteellisissa käytännöissä. Sosiaalinen todellisuus ylläpitää tiettyjä kulttuurisidonnaisia oletuksia ja käytäntöjä, jotka yksilön tasolla oikeuttavat rasistisen toiminnan. (Puuronen 2003, 193.)

Tämä selittää niin sanottua tiedostamatonta rasismia. Jokainen syntyy johonkin yhteiskuntaan ja kulttuuriin, ja sosiaalistuu niiden välittämiin arvoihin ja käytäntöihin. (Puuronen 2011, 54.) Rasismia ilmenee ympäri maailman, eivätkä kaikki natiivit omaksu rasistisia asenteita. Monet yksilöt vähintään pyrkivät tiedostamaan omia tai yhteisönsä ajatusrakennelmia sekä omaa toimintaansa suhteessa eri kulttuureihin. Kiinnostavaa on, miksi joidenkin ihmisten ajatukset ja käytännöt ilmentävät rasismia, kun taas toisten saman kulttuuripiirin ihmisten asennoituminen ei.

Rasismien kohteeksi joutuneet henkilöt tunnistavat arkisissa tilanteissa ääneen lausumattomia muutoksia toisten ihmisten olemuksessa tai ihmisten välisessä ilmapiirissä (Kivijärvi & Honkasalo 2010, 264–265). Arkielämän rasismi ilmenee ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa puheena, eleinä ja ilmeinä. Merkitsevää on se, kenet huomioidaan ja miten. Vältteleminen ja fyysinen päälle käyminen ovat myös arkeen linkittyviä mutta äärimmäisiä rasismien muotoja. (Puuronen 2003, 195–196, 200.)

4.3 Rasisminvastainen työ

Tämän päivän yhteiskuntapoliittisen rasisminvastaisen työn perustana on YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, joka on hyväksytty YK:n yleiskokouksessa 10.12.1948. Julistuksessa määritellään kolmeakymmentä artiklaa seurausten ihmisarvoisen elämän peruseriaatteet, joita noudattamalla keskinäinen kunnioitus ihmisten välillä mahdollistuisi. (Ihmisoikeusliitto, 2020.) Näiden periaatteiden tulisi vaikuttaa suomalaisiin ja Suomessa asuviin Suomen valtion harjoittaman politiikan kautta. Valtioiden harjoittaman politiikan ohessa ja vasta-voimana Suomessa ja maailmalla toimii myös erilaisia rasismia kyseenalaistavia kansanliikkeitä. Niiden vaikutus yhteiskunnalliseen keskusteluun sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla on merkittävä osa rasismin vastaista kamppailua.

Yksilöä lähemmäksi tuleva rasisminvastainen työ toteutuu useimmiten kolmannen sektorin toimesta (Pyykkönen & Martikainen 2013, 283). Suomessa suuri määrä erilaisia järjestöjä toteuttaa monipuolisesti rasisminvastaiseen työhön liittyviä hankkeita, kampanjoita, toimintoja ja palveluita (Jelli 2020; Kansalaisyhteiskunta 2020). Osa järjestöistä on perustettu Suomessa syntyneiden aktiivien toimesta. Useat kulttuuriseen monimuotoisuuteen tai tiettyyn kulttuuritaustaan keskittyvät järjestöt ovat ensisijaisesti maahanmuuttajien itse organisoimia (Pyykkönen & Martikainen 2013, 284–285).

Joensuussa vaikuttaa muun muassa Joensuun seudun Monikulttuurisuusyhdistys ry:n (JoMoni) rasisminvastainen työryhmä, johon voi olla yhteydessä kohdatessaan rasismia (Joensuun seudun Monikulttuurisuusyhdistys ry 2020). Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry pyrkii osaltaan vaikuttamaan maakunnan rasisminvastaisen työn edistämiseen (Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry 2020). Koska rasismi ilmenee samanaikaisesti yhteiskunnallisella ja yksilöiden tasolla, sen purkaminen vaatii tietoista toimintaa ja yhteistyötä eri toimijoiden välillä (Puuronen 2011, 270–271). Sosiaaliala on yksi julkisen ja yksityisen risteämisen paikoista, jossa rasisminvastainen työ on sisäänkirjoitettuna ammattieettiin ohjeisiin yhdenvertaisuuslain nojalla (Talentia 2017, 21).

Lähtökohtaisesti jokainen ihminen on yksilönä vastuussa omista asenteistaan ja käytöksestään suhteessa muihin ihmisiin (Mähönen & Jasinskaja-Lahti 2013, 260). Sosiaalialan kontekstissa tämä merkitsee sitä, että työntekijän tulee itse suhtautua reflektiivisesti omaan taustaansa ja omaan toimintaansa. Rasismi todentuu arjen käytännöissä, joten työntekijällä on mahdollisuus vaikuttaa jokaisen asiakaskohtaamisen kautta rasistisia rakenteita purkavasti ja osallisuuden kokemusta vahvistavasti. Myös huomion kiinnittäminen siihen, kuinka asioita arvotetaan työyhteisön sisällä, mahdollistaa edelleen eettisesti kestävämmän toiminnan rakentamista.

5 Kulttuurien välinen vuoropuhelu

Kulttuuri sisältää käsitteenä useita erilaisia ulottuvuuksia. Tässä opinnäytetyössä kulttuurilla viitataan ensisijaisesti sen kansallisidentiteettiin merkityksiin. Tarkoitamme kulttuurilla myös kaikkia arkisen piiriin sisältyviä tapoja, käytäntöjä ja normeja, jotka vaikuttavat ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Sosiaaliset kohtaukset tapahtuvat erilaisilla kohtaamisten areenoilla, kuten arjessa, medioissa ja sähköisissä viestintävälineissä, kulttuuritoiminnassa ja peruspalveluiden piirissä.

5.1 Kulttuurin monet ulottuvuudet

Kulttuurilla voidaan viitata hyvin monenlaisiin asioihin. Baumanin (1997/2000, 181–183) mukaan kulttuuri tarkoittaa ihmisten vaihtelevia tapoja jäsentää maailmaa, ja näiden jäsenysten taustalla vaikuttavat erilaiset arvot. Tämä arvosidonaisuus paljastaa kulttuurien olevan inhimillisen ajattelun tulosta. Se merkitsee myös sitä, että arvojärjestelmät voivat vaikuttaa toisiinsa ja muuttua. Yksi kulttuurinen rakennelma on kansallisuus ja siihen liitetyt identiteettien määreet (Hall 2003, 20; Raunio, Säävälä, Hammar-Suutari & Pitkänen 2011, 20).

Kuten Ronkainen (2006, 237) jo 2000-luvun alussa totesi, globaalin maailman nykyihminen on liikkuva, eikä helposti samastu yhteen kulttuuriseen identiteettiin.

Yhden kulttuurin sisällä elää aina myös osa- ja alakulttuureita (Raunio, Säävälä, Hammar-Suutari & Pitkänen 2011, 20–23). Esimerkiksi suomalaisuus voidaan pilkkoa lukemattomiksi eri osakulttuureiksi, joita määrittäviä tekijöitä voivat olla muun muassa asuinkunta tai -kaupunki, ammattiryhmä, yhteiskunnallinen luokka-asema, sukupolvi tai jonkin urheilu- tai musiikkilajin harrastaminen.

Tässä opinnäytetyössä käytämme kulttuurin käsitettä pääsääntöisesti sen laajassa merkityksessä. Viittaamme kansalliseen identiteettiin liittyviin tekijöihin, sillä maahanmuuton kontekstissa etninen tausta ja synnyinpaikka ovat toistuvasti esiin nousevia kulttuurisen eron merkitsijöitä. Samalla olemme tietoisia siitä, että ”suomalainen” ja ”maahanmuuttaja” ovat kulttuurisidonnaisia konstruktioita, joiden merkitykset muuttuvat kontekstista riippuen (vrt. Hall 2003, 89).

5.2 Kulttuuristen kohtaamisten areenat

Ei ole merkityksetöntä, kuinka nykypäivän globaalissa, ylirajaisessa ja sähköisten medioiden hallitsemassa maailmassa suhtautuu erilaisiin kulttuureihin. Sabourin (2003, 93) mukaan tiedolliset ja taloudelliset resurssit ovat pitkälti valtakulttuurin hallussa. Jos valtakulttuuri poissulkee voimakkaasti muita kulttuureita, on todennäköistä, että marginaalisemmat kulttuurit vetäytyvät. Yksilöiden kannalta se voi merkitä syrjäytymistä. (Sabour 2003, 93.)

Arjessa hämmennystä eri kulttuuritaustoista lähtöisin olevien ihmisten välille voivat aiheuttaa toisistaan poikkeavat tavat, arvot ja normit (Puuronen 2003, 208). Toistuva hämmennyksen aihe Suomessa elävien maahanmuuttajien keskuudessa on esimerkiksi suomalaisten pidättyvyys ja puhumattomuus. Maahanmuuttanut voi tulkita suomalaisen käytöksen töykeytenä, jopa rasistisena välittelyinä, ennen kuin hän ymmärtää suomalaista mentaliteettia ja tapakulttuuria (Sinokki 2017, 273). Kotoutumisen ja sosiaalistumisen haasteet voivat ilmetä monikulttuurisissa työyhteisöissä, ja vaikuttaa negatiivisesti työntekemiseen (Pitkänen 2011, 89). Tahattomia yhteentörmäyksiä ja väärinkäsityksiä voi tapahtua arjen

kaikilla areenoilla, kuten esimerkiksi ruokailuun liittyvissä tavoissa ja vuorovaikutuksessa (Puuronen 2003, 204–205). Olennaista on, että kukin osapuoli pyrkisi näkemään, kuulemaan ja kohtaamaan toisensa keskinäisessä kunnioituksessa.

Nykypäivän sähköisten medioiden kautta lähes kaikilla on tasavertainen mahdollisuus osallistua keskusteluun maahanmuutosta. Toisaalta se, miten maahanmuutosta ja maahan muuttavista puhutaan ja kuka tuon puheen pääsee esiintuomaan, rakentaa tietynlaista yhteiskunnallista todellisuutta (Horsti 2013, 308–309). Uusia näkökulmia voi nousta esiin dialogisessa vuoropuhelussa. Kun maahanmuuttajuuteen liitettyjä stereotyyppioita tietoisesti puretaan, näkökulmien painopisteet muuttuvat. Sen vuoksi on tärkeää, että myös maahanmuuttajaksi määritellyt henkilöt itse sanoittavat kokemuksiaan osana maahanmuuttokeskustelua.

Stereotyyppioita voidaan medioissa käytävän keskustelun ohessa tarkastella esimerkiksi taiteen ja muun yhdessä tekemisen keinoin. Taide laajentaa tekijän ja vastaanottajan henkistä maisemaa ja luo osallisuuden kokemuksia. Kulttuurialoilla toimii paljon eritaustaisia ihmisiä, jotka itse tuottavat dialogiin pyrkiviä teoksia ja esityksiä (Hammar-Suutari 2011, 142, 146).

Medioiden ja taiteenalojen ohessa julkisten palveluiden asiakastilanteet ovat merkittäviä monikulttuuristen kohtaamisten areenoita. Varhaiskasvatuksessa, kouluissa sekä sosiaali- ja terveyspalveluissa ollaan päivittäin tekemisissä maahan muualta muuttaneiden yksilöiden ja perheiden kanssa. Myös työntekijäpuolella voi yhä useammin kohdata Suomen ulkopuolelta saapuneen henkilön (Pitkänen 2011, 75, 82). Tulevaisuudessa vaihtelevia kohtaamisia tulee olemaan yhä enemmän myös esimerkiksi kehitysvammaisten ja ikäihmisten palvelusektoreilla, sillä Suomi moninaistuu yhtä aikaa väestön ikääntymisen kanssa. Laajemmin rassististen rakenteiden purkaminen vaatii eri toimijoiden yhteiskuntapoliittista tietoisuutta ja halua tehdä yhdessä konkreettisia tekoja moninaisemman maailman puolesta (Puuronen 2011, 270–271).

6 Digitarina työmenetelmänä

Ihmisille luontainen taipumus tarinankerrontaan on saanut nykypäivän teknologian mahdollistamana uudenlaisia keinoja. Verkossa julkaiseminen tuo kerrotut tarinat entistä helpommin kaikkien saavutettaville. Digitarina on lineaarisesti etenevä käsikirjoitukseen pohjautuva kertomus, joka rakentuu ääni- ja kuvamateriaalista. Digitarina on kuin pienoiselokuva, jonka tyypillinen pituus on kolmesta viiteen minuuttia. Esityksessä kertoja puhuu tarinansa yksikön ensimmäisessä persoonassa. Digitarinan menetelmä sai alkunsa 1990-luvun lopulla Pohjois-Amerikassa, jolloin perustettiin Center for Digital Storytelling (CDS). Digitarinan menetelmää voi käyttää oppimisen työkaluna kaikissa ikäryhmissä, ja se sopiikin hyvin laajasti eri sisältöjen käsittelyyn. (Kumpulainen 2011, 53–55.)

Digitarinan toteutus rakentuu tyypillisesti vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa syntyy idea, joka voi perustua esimerkiksi yksilön tai yhteisön narratiiviin. Seuraavassa vaiheessa kerätään mediamateriaali, jolla tarkoitetaan projektissa käytettäviä kuva-, ääni- ja videotiedostoja. Kolmannessa vaiheessa laaditaan käsikirjoitus, jonka jälkeen siirrytään editoinnin vaiheeseen. Julkaisun vaiheessa valitaan julkaisuun sopivat alustat. Digitarinan julkaiseminen mahdollistaa myös palautteen saamisen projektista. Parhaimmassa tapauksessa digitarinaprojekti on yhteisöllinen kokemus, jonka kokonaisuuden toteuttamisessa yhdistyy monen eri henkilön osaaminen ja työpanos. (Kumpulainen 2011, 56–60.)

7 Aiempi tutkimus

Maahanmuuttoa ja kotoutumista käsittelevää yhteiskunnallista ja sosiaalialaan liittyvää tutkimusta on Suomessa tehty runsaasti. Tutkimuksissa on tarkasteltu kotoutumista esimerkiksi työn, hyvinvoinnin ja perheiden näkökulmista. Aiemasta tutkimuksesta nostamme esiin maahanmuuttajien hyvinvointia, palvelujärjestelmän ja maahan muuttaneiden suhteisiin liittyviä haasteita sekä perheiden asemaa käsittelevät tutkimukset.

Heikki Kerkkänen ja Minna Säävälä (2015) ovat tutkineet kotimaisista ja kansainvälisistä tietokannoista löytyviä, maahanmuuttajien hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä käsitteleviä, artikkeleita. Maasta toiseen muuttavien mielenterveyttä ja hyvinvointia koskevat haasteet ovat erityisiä muun muassa kulttuurisidonnaisten terveys- ja hyvinvointikäsitteiden sekä pakolaisuuteen ja turvapaikanhakemiseen liittyvien stressitekijöiden vuoksi. Tutkimuksen mukaan keskeinen maahanmuuttajien mielenterveyttä ennaltaehkäisevästi tukeva tekijä on sosiaalinen tuki. (Kerkkänen & Säävälä 2015.)

Ulla Buchert (2015) on tutkinut väitöskirjassaan Maahanmuuttajuuden institutionaaliset kategoriat, kuinka sosiaali- ja muiden julkisten palveluiden ammattilaisten käyttämä institutionaalinen kategorisointi ”maahanmuuttajiin” ja ”ei maahanmuuttajiin” vaikuttaa maahan muuttaneiden saamien palveluiden laatuun. Tutkimuksen mukaan järjestelmä itsessään tuottaa eriarvoisuutta. Buchertin tutkimus tuo esiin käytetyn kielen kyvyn marginalisoida ja stigmatisoida ihmisiä tiettyjen ominaisuuksien perusteella. Kielen mekaniikka sisältää myös mahdollisuuden noiden institutionalisoituneiden rakenteiden purkamiseen. (Buchert 2015.)

Marja Peltola (2014) on tarkastellut väitöskirjassaan Kunnollisia perheitä: maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema, kuinka yhteiskuntaa rakenteistavat ja yksilön elämässä ilmenevät tekijät, kuten ikä, sukupolvi tai sukupuoli vaikuttavat maahanmuuttajaperheiden asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Mukana tarkastelussa on kahden sukupolven maahanmuuttajaperheitä, jolloin myös Suomessa syntyneet maahanmuuttajataustaiset nuoret on tuotu osaksi tutkimusta. (Peltola 2014.)

8 Opinnäytetyön lähtökohdat

Opinnäytetyön toimeksiantaja Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry edustaa paikallista osallisuuden vahvistamiseen ja rasminvastaisuuteen keskittyvää

työtä. Opinnäytetyön tarkoituksena on materiaalin tuottaminen yhdistyksen käyttöön. Tavoitteena on saada joensuulaisten maahanmuuttajien omakohtaisia kokemuksia esiin.

8.1 Toimeksiantaja

Opinnäytetyön tuotoksen toimeksiantaja on Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Yhdistyksen toiminnan painopisteitä ovat yksöiden osallisuuden tukeminen, yhteiskuntapoliittinen vaikuttaminen ja järjestöjen toiminnan tukeminen. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistyksen monikulttuurisuustyön ohjaavia teemoja ovat maahanmuuttajien osallisuuden vahvistaminen, järjestöjen monikulttuurisuustoiminnan kehittäminen ja monikulttuurisemman Pohjois-Karjalan rakentaminen. Myös rasisminvastainen työ ja yhdenvertaisuus ovat järjestön monikulttuurisuustyön tärkeitä osatekijöitä. (Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry 2019.)

Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistyksessä hyvinvoinnin ja osallisuuden vahvistaminen nähdään kotoutumisen kannalta keskeisenä tekijänä. Yhdistys toteuttaa monikulttuurisuustyötä erilaisten hankkeiden kautta. Se tarjoaa myös yhteisötiloja eritaustaisten ihmisten kohtaamispaikaksi yhdessä Joensuun seudun Monikulttuurisuusyhdistys ry JoMonin kanssa. (Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry 2019.)

8.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä

Opinnäytetyön tarkoituksena on materiaalin tuottaminen rasisminvastaisen työn tueksi. Opinnäytetyön tavoitteena on saada joensuulaisten maahanmuuttajien omakohtaisia kokemuksia esiin. Opinnäytetyön tehtävänä on videoteoksen luominen.

Videoteos tuo Joensuussa asuville ja erilaisista kulttuuritaustoista tuleville maahanmuuttajille mahdollisuuden saada omaa ääntä kuuluviin. Osallistujien kertomuksista voi nousta esiin kertomuksia heidän yksilöllisistä kotoutumisen poluistaan ja heidän osallisuuden kokemuksistaan.

9 Toiminnallinen opinnäytetyö

Salosen (2013, 7) mukaan toiminnallisen opinnäytetyön prosessissa kehittämistoiminnan vaiheet määrittävät työskentelyn säännöt ja raamit. Toiminnallinen opinnäytetyö eroaa tutkimuksellisesta opinnäytetyöstä siten, että toiminnallisen kehittämistyön tuloksena työstetään jokin konkreettinen tuotos. Tuotos voi olla esimerkiksi menetelmäpakki, tietokansio, kirja, opas, näyttely tai työpaja. Tutkimuksellisessa opinnäytetyössä tuotoksen sijasta toteutetaan aineistonkeruu sekä aineistonanalyysi teoreettiseen tietoon peilaten. (Vilka & Airaksinen 2004, 9.)

Toiminnallinen opinnäytetyö tehdään yhteistyössä työelämän kentän toimijoiden kanssa. Tuotoksen toimeksiantaja määrittelee raamit tuotokselle, jonka opiskelijat toteuttavat. Tämä lisää opiskelijoiden kokemusta käytännön työelämästä sekä mahdollistaa kontaktien luomisen jo opiskeluvaiheessa. Aiheen ideointi lähtee liikkeelle opiskelijoiden mielenkiinnonkohteista ja siitä, ketä työ hyödyttää. Suunnitelmaa työstetään yhdessä toimeksiantajan kanssa. Merkitykselliseksi koettu opinnäytetyöidea muotoillaan toimintasuunnitelmaan tai opinnäytetyökirjoitelmaan ja suunnitelmaan, kuten omalla alallamme. Suunnitteluun varataan aikaa, sillä huolellinen suunnittelu turvaa työn etenemisen. Se myös luo raamit, joiden puitteissa on helpompaa vastata mahdollisten muuttujatekijöiden aiheuttamiin uudelleenarvioinnin vaatimuksiin. (Vilka & Airaksinen 2004, 16–17, 23, 25–28, 38.)

Vilka ja Airaksinen (2004, 51) kehottavat kiinnittämään erityistä huomiota toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksen kohderyhmän ja tuotoksen muodon väliseen

suhteeseen. Se, kuinka hyvin tuotos palvelee valikoitunutta asiakasryhmää, määrittelee sen asiakaslähtöisyyden toteutumista käytännössä. Tämän vuoksi myös osallistamisen menetelmiä valitessaan opiskelijan tulee tuntea ja selvittää oman alansa tietoperustaa, valikoituneen asiakasryhmän tarpeita sekä toimeksiantajan toiveita. Tiedonhankinnan menetelmistä sosiaalialan kentällä laadullinen tutkimusmenetelmä on luonteva valinta. Tämä tarkoittaa haastattelujen ja kyselymenetelmien käyttöä. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 51, 63–64.)

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa jokin käytännöllinen hyödyke työntekemisen kentälle. Tuotoksen ohessa tehdään kirjallinen raportti, jossa perustellaan ja kuvataan tuotoksen relevanttius. Raportti on osa tutkimusviestintää eli siinä tulee kyetä argumentoimaan työn merkitys omassa kontekstissaan. Toiminnallinen opinnäytetyö on osoitus kyvystä yhdistää oman alan teoreettista tietoa konkreettiseen toimintaan. Työn kirjallinen raportointi tuo esiin käytännön toiminnan taustalla vaikuttavat teoreettiset ja menetelmälliset valinnat. Parhaimmillaan tuotos osoittaa opiskelijan kykenevän kehittämään omaa ammatitulkittuuriaan. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 9–10, 30, 42, 65, 101–102.)

10 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

Tässä opinnäytetyössä tiedonhankinnan menetelmät ovat laadullisia. Menetelmät on valittu sen mukaan, kuinka ne soveltuvat sosiaalialan tutkimukseen. Olemme hyödyntäneet asiantuntijahaastattelussa ja osallistujahaastatteluissa teemahaastattelun menetelmiä. Läpi opinnäytetyön prosessin olemme ylläpitäneet omia opinnäytetyöpäiväkirjojamme. Olemme myös perehtyneet opinnäytetyön viitekehysten mukaiseen menetelmäkirjallisuuteen ja aiempaan tutkimukseen.

10.1 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Sen lähtökohtana on haastateltavan henkilön tieto ja kokemus tutkittavasta aiheesta. Ensin tutkija muodostaa itselleen tutkittavaan ilmiöön liittyvät teemat. Tässä hyödynnetään aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja aiempaa tutkimustietoa. Toiseksi tutkija syventyy tutkittavaan ilmiöön kokonaisuutena. Tämän pohjalta hän muodostaa tarkentuneen käsityksen aiheesta. Kolmanneksi tutkija laatii kartuttamansa tiedon pohjalta haastattelurungon. Viimeisessä vaiheessa haastateltava henkilö avaa tutkijalle omia kokemuksiaan tutkijan rakentaman teemahaastattelurungon avulla. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 47–48.)

Teemahaastattelu toteutetaan tutkijan ja haastateltavan välisenä keskusteluna ennalta laadituista teemoista. Teemat antavat suljettujen haastattelukysymysten sijaan haastateltavalle enemmän tilaa kertoa omista kokemuksista. Tutkijalle teemahaastattelu antaa mahdollisuuden pidättäytyä ottamasta ennakko-oletuksiin perustuvia näkökulmia. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 47–48.) Tässä opinnäytetyössä syvensimme ymmärrystämme maahanmuuttajien kotoutumisesta ja siihen liittyvistä teemoista asiantuntijahaastattelun avulla (Salonen 2013, 6, 23). Asiantuntijahaastattelu toteutettiin teemahaastatteluna (liite 1).

10.2 Opinnäytetyöpäiväkirja

Vilkan ja Airaksisen (2004, 19–20, 43) mukaan opinnäytetyöpäiväkirja on tärkeä osa työskentelyprosessia. Myös Salonen (2013, 23) listaa henkilökohtaisen työpäiväkirjan yhdeksi opinnäytetyöprosessissa vaikuttavaksi tiedonhankinnanmenetelmäksi. Työpäiväkirjaan jäsennetään ja reflektoidaan opinnäytetyöprosessin etenemistä ja kirjataan eteen tulevia kysymyksiä. Se toimii muistiinpanojen alustana, josta voi myöhemmin varmistaa esimerkiksi kokousten ajankohdat ja käsitellyt asiat tai luettujen artikkeleiden ja teosten muistiinpanot. (Vilka & Airaksinen 2004, 19–20, 22, 42.)

Koska työskentelimme parina, ylläpidimme omia opinnäytetyöpäiväkirjojamme koko prosessin ajan. Päiväkirjaan jäsensimme prosessin vaiheita ja kokemuksia. Päiväkirja toimi myös reflektoinnin, luonnostelun ja ideoinnin alustana. Jokaisesta tapaamisesta eri toimijoiden kanssa tehtiin muistiinpanot päiväkirjaan.

10.3 Kirjallisuuteen ja aiempaan tutkimukseen perehtyminen

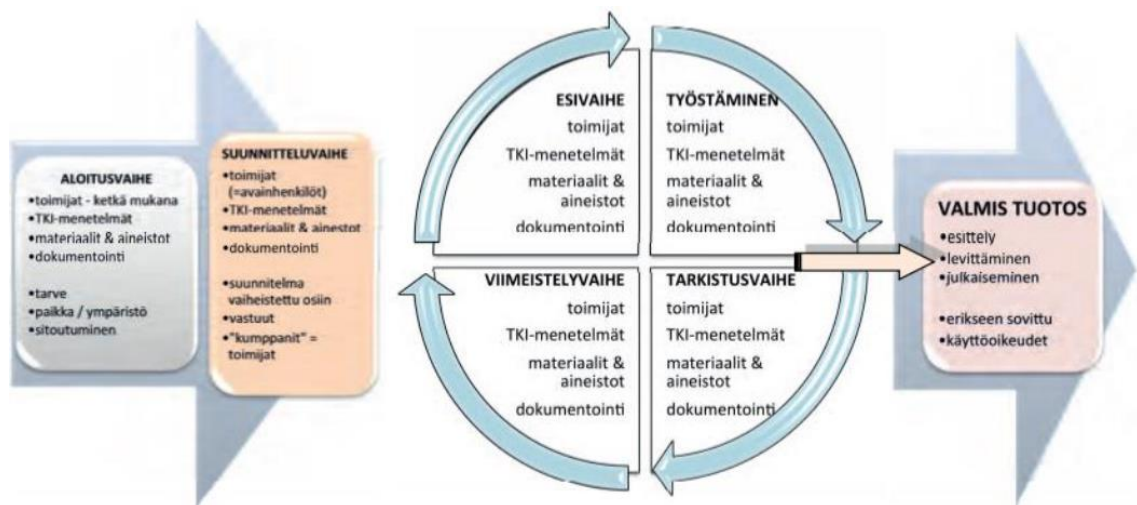
Menetelmäkirjallisuuden hyödyntämisen ja aiempaan tutkimukseen perehtyminen ovat kehittämisen ja osallistamisen menetelmiä, ja siten osa kehittämistyöhön perustuvaa opinnäytetyön prosessia (Salonen 2013, 23). Tältä käytäntöä ja teoriaa yhdistävältä pohjalta tiedonhankintamenetelmät, dokumentointi, aineiston käsittely ja kehittämismenetelmät muodostavat kokonaisuuden, josta lopullinen tuotos syntyy (Salonen 2013, 24).

Käytimme menetelmäkirjallisuutta opinnäytetyön sisällön ja toteutuksen eri vaiheiden ohjaamiseen. Työskentelyn tueksi kerrytimme tietopohjaa opinnäytetyöhön liittyvistä keskeisistä teemoista, kuten maahanmuuttajien kotoutumisesta ja osallisuudesta. Syvensimme tietopohjaamme myös rasismista ja siihen liittyvistä ilmiöistä. Digitarinan menetelmään perehtyminen ohjasi opinnäytetyön tuotoksen toteutusta.

11 Konstruktivistinen kehittämistyön malli

Lineaarinen kehittämistyön malli perustuu toisiaan seuraaviin toiminnan vaiheisiin, joita ovat opinnäytetyön tavoitteen määrittely, suunnittelu, toteutus ja päättämisen vaihe sekä arviointi. Sitä vastoin spiraalimallia seuraavassa kehittämistyön prosessissa lineaarisesti etenevät toiminnan vaiheet ovat läsnä, mutta toimintaa kuvataan kehinä. Opinnäytetyön prosessin läpäisee jatkuva arviointi ja eri vaiheiden samanaikainen läsnäolo. Kehittämistyön konstruktivistisessa mallissa yhdistyvät lineaarisen mallin ja spiraalimallin parhaat puolet. (Salonen 2013, 14–17.)

Valitsimme opinnäytetyötä ohjaavaksi malliksi konstruktivistinen kehittämistyön mallin (kuvio 1), sillä Salosen (2013, 17) mukaan sen taustalla vaikuttaa sosiaalipedagoginen lähestymistapa. Konstruktivistinen kehittämistyö on yhteisöllistä ja osallistavaa. Prosessin arviointi perustuu reflektiivisyyteen sekä työntekijöiden ja asiakkaisen väliseen vuorovaikutukseen. Opinnäytetyön ideointivaiheessa on otettava huomioon vaiheistus, toiminnassa oppiminen, osallisuus, tutkimuksellinen kehittämisote ja menetelmäosaaminen. (Salonen 2013, 17.) Rantasen ja Toikon (2009, 72) mukaan opinnäytetyön prosessin hallinta on kehittämistarpeen tunnistamista ja tavoitteiden jäsentämistä ja organisointia.

Kuvio 1. Kehittämistyön konstruktivistinen malli (Salonen 2012).

12 Opinnäytetyön prosessi konstruktivistisen mallin ohjaamana

Opinnäytetyön prosessi on toteutettu konstruktivistisen mallin vaiheiden mukaisesti. Malli muodostuu aloitusvaiheesta, suunnittelun vaiheesta, esivaiheesta ja työstämisen vaiheesta. Arvioimisen vaihe läpäisee koko prosessin, mutta se tulee toteuttaa työstämisen vaiheen jälkeen myös itsenäisenä prosessin vaiheena. Arvioimisen jälkeen seuraavat prosessin viimeistelyvaihe ja päätösvaihe.

12.1 Aloituskvaihe

Opinnäytetyöprosessi käynnistyi yhteisellä ideoinnilla huhtikuussa 2019. Alkuperäinen ideamme oli toteuttaa opinnäytetyön tuotos videon muodossa. Toivoimme voivamme haastatella ihmisiä videolle heidän arjen kokemuksistaan. Otimme yhteyttä Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistykseen pyytääksemme heitä opinnäytetyömme toimeksiantajaksi. Samalla esitimme heille alustavan opinnäytetyöidean. Saimme vahvistuksen, että molemmat osapuolet sitoutuvat käynnistymässä olevaan projektiin.

Esitimme Karelia-ammattikorkeakoululle opinnäytetyön ideapaperin, joka hyväksyttiin. Olennainen kysymys prosessin alussa oli, kenelle hanketta suunnitellaan ja miksi (Salonen 2013, 17). Käytännössä etsimme ja tutkimme tässä prosessin vaiheessa toimijoita, yhteistyökumppaneita ja toimintaympäristöjä. Samalla määrittelimme toiminnan tavoitetta ja sen rajaamista. Päätimme, että videotuotoksen materiaali sisältää kuvaa ja puhetta. Toiminnan alueeksi rajattiin Joensuun seutu.

Toukokuussa 2019 tapasimme ensimmäistä kertaa kasvokkain toimeksiantajan edustajien kanssa. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys halusi rajata opinnäytetyön monikulttuurisuustyöhön. He olivat kiinnostuneita videoteoksen mahdollisuuksista kehittämistyön tuotoksena. Videoteokseen päätettiin haastatella viittä Joensuussa asuvaa mahanmuuttajaa. Toimeksiantaja rajasi teemat, joita käsitelimme haastattelukysymysten avulla. Toimeksiantaja toivoi videoteoksen tulevan julkaisuun osana vuoden 2020 maaliskuun rasisminvastaisen viikon ohjelmaa. Sovimme aloittavamme videon taustamateriaalin kuvaamisen jo kesän 2019 aikana, jotta saisimme videon kuvamateriaaliin mukaan eri vuodenaikoja. Videoteokseen osallistuvien haastateltavien etsiminen ajoittui elokuun ja lokakuun 2019 välille.

Työskentelyn dokumentointi kummankin opiskelijan omaan opinnäytetyöpäiväkirjaan aloitettiin heti aloituskvaiheessa. Ryhdyimme kirjaamaan keskinäiset tapaamisemme, keskustelut, viestienvaihdot ja henkilökohtaiset ideat omiin työpäiväkirjoihimme. Työpäiväkirjoissa on muistiinpanot toimeksiantajan kanssa

käydyistä palavereista. Myös luetuista artikkeleista ja kirjallisuudesta on tehty työpäiväkirjoihin muistiinpanoja. Tämä helpottaa jatkuvaan arviointiin liittyvien prosessien ylläpitämistä, ja on yksi keskeinen tiedonhankinnan menetelmä.

12.2 Suunnittelun vaihe

Suunnittelun vaiheessa syyskuusta marraskuuhun 2019 työstimme kehittämissuunnitelmaa, tässä tapauksessa opinnäytetyön suunnitelmaa. Suunnitelman kirjoittamisen käynnistäminen vaati arviointia siitä, kenelle kirjoitamme raporttia ja kenelle lähdemme työstämään tuotosta, sillä nämä prosessit kulkevat omana toteutuksenaan. Hahmottelimme molemmista työskentelyprosesseista osiin jaetut suunnitelmien rungot. Tämä vaati paljon opinnäytetyön tekijöiden välistä dialogia, jotta pystyimme hahmottelemaan sekä teoreettisen että luovan teoksen päämääriä. Perehdyimme etenkin keskeisten käsitteiden hierarkian ja teoriaraamin rakentamiseen aiheeseen liittyvän kirjallisuuden ja aiemmin tehtyjen opinnäytetöiden esimerkkien avulla. Jaoimme teoriaosuuksien työstämisen vastuita keskenämme. Ison osan teksteistä työstimme täysin yhdessä. Tässä konstruktivisen kehittämistyön vaiheessa kirkastimme ja jäsensimme opinnäytetyön kokonaisuutta.

Viestimme työn etenemisestä sähköpostitse ja kasvokkain toimeksiantajan kanssa. Nämä keskustelut palauttivat meidät toistuvasti arvioimaan työn, ja etenkin tuotoksen, tavoitteita. Lähdimme liikkeelle siitä, että kehittämisen tarpeiden tulisi nousta asiakkaista, kansalaisista tai muista arjen toimijoista. Toisessa tapaamisessa toimeksiantajan kanssa marraskuussa 2019 olimme jo löytäneet kaikki videoteokseen osallistuvat haastateltavat. Toisen tapaamisen aikana tarkennettiin videoteoksen sisällön muotoa ja pituutta, sekä päätettiin haastattelukysymykset (liite 3). Toimeksiantajan alkuperäisenä toiveena oli saada haastateltavat esiintymään videossa omilla kasvoillaan ja nimillään. Tästä ajatuksesta luovuttiin myöhemmin haastateltavilta saadun palautteen vuoksi. Myös meidän tekijöiden alkuperäiset ideat videoteoksen pituudesta muuttuivat toisen tapaamisen aikana. Toimeksiantaja toivoi videon olevan maksimissaan viiden minuutin

pituinen, jotta se olisi katsojalle helpommin lähestyttävä. Sovimme toimeksiantajan kanssa, että saavutettavuussyistä videoteoksessa tulee olemaan tekstitys.

Suunnittelun vaiheessa keskustelimme opinnäytetyön etenemisestä myös Karelia-ammattikorkeakoulun edustajien kanssa. Teoriaan lisättiin uusi käsitteekokonaisuuksisuus. Jätimme tiedonhankinnan ja osallistamisen menetelmistä pois narratiivisuuden. Narratiivisuuden tilalle nostettiin rasismien ja rasisminvastaisen työn käsitteet. Keskustelimme tehtävistä muutoksista luovassa dialogissa kasvokkain, puhelimitse ja sähköposteilla. Nämä opinnäytetyön tekijöiden väliset keskustelut olivat merkittäviä työn etenemiseen liittyvän arvioinnin kannalta. Työstimme edelleen omia opinnäytetyöpäiväkirjojamme osana tiedonhankinnan menetelmiä.

Syksyn 2019 aikana kumpikin opinnäytetyön tekijä otti omilla tahoillaan yhteyttä tulevan tuotoksen mahdollisiin haastatteluun osallistujiin. Keskustelimme heidän kanssaan opinnäytetyön taustoista ja tulevan tuotoksen merkityksistä. Pohdimme, mitä tuotokseen osallistuminen merkitsee osallistujille nyt ja tuotoksen julkistamisen jälkeen. Dialogit käytiin osallistujaehdokkaiden omissa toimintaympäristöissä, kasvokkain ja sähköisesti. Tämä varmisti alustavasti kehittämistyön tuotokseen osallistuvat avainhenkilöt ja heidän sitoutumisensa projektiin. Merkitsimme nämä tapaamiset ja viestinvaihdot opinnäytetyöpäiväkirjoihimme.

Käytännössä suunnitteluvaiheessa hahmotellaan muun muassa opinnäytetyön teoreettiset viitekehykset ja tiedonhankinnan menetelmät. Ne osaltaan ohjaavat sitä, millaisia osallistamisen menetelmiä kehittämishankkeessa voidaan hyödyntää. (Salonen 2013, 17.) Palasimme suunnitteluvaiheen sisällä useamman kerran arvioimaan työmme relevanssia, rajauksia, osallistujien kriteerejä ja omia tavoitteitamme. Tässä käytimme välineenä opinnäytetyötyöpäiväkirjoja ja reflektivoivaa keskustelua.

12.3 Esivaihe

Salosen (2013, 17) mukaan opinnäytetyön esivaihe muodostuu työn organisoinnista kentällä, toimijoiden tapaamisista ja edelleen osallistujien etsimisestä. Vaiheet limittyvät toisiinsa ja käytännön toiminta on kokoustamista ja tiedon työstämistä. Toimintaa auttaa viemään eteenpäin se, että tiedostaa mihin maailmaan on astumassa. Asiakaserityisen tietoperustan hankinta on tässä vaiheessa jo selkeästi käynnissä. (Salonen 2013, 17.)

Joulukuussa 2019 aloitimme syvällisemmän tiedonkeruun opinnäytetyön aiheesta ja siihen liittyvistä teemoista Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitoksen tutkijan Tiina Sotkasiiran asiantuntijahaastattelulla. Pyysimme häntä asiantuntijahaastatteluun, sillä hänen työnsä keskittyy tarkastelemaan etenkin kotoutumista, etnisyyttä ja periferiassa eli keskusalueiden ulkopuolella elävien maahanmuuttajien hyvinvointia. Ennen kasvokkain toteutettua haastattelutilannetta loimme avoimen teemahaastattelurungon (liite 1). Kerroimme Sotkasiiralle etukäteen, mistä tässä opinnäytetyössä on kyse ja mihin haastatteluaineistoa käytetään. Haastattelu toteutettiin Joensuun pääkirjastolla 13.12.2019.

Asiantuntijahaastattelussa keskustelimme kotoutumisprosessiin liittyvistä käytännöistä ja haasteista Joensuun seudulla. Sotkasiira nosti esiin etenkin maahanmuuttajien ja viranomaisten väliset suhteet ja sen, kuinka ne vaikuttavat yksilöiden kotoutumisen polkuihin. Saimme haastateltavalta tarpeellista tietoa osallisuudesta, yksilön valinnanvapaudesta ja rasisminvastaisesta työstä. Keskustelimme myös intersektionaalisuudesta eli erilaisten muuttumattomien ja muuttuvien tekijöiden vaikutuksista maahan muuttaneen yksilön kannalta.

Asiantuntijahaastattelu toteutui rennossa ja keskustelelevassa ilmapiirissä. Molemmat haastattelijat tekivät kirjallisia muistiinpanoja, joiden pohjalta myöhemmin tarkensimme osallistujahaastattelun kysymyksiä. Sotkasiira esitti rakentavia muutosehdotuksia, joiden avulla laajensimme esimerkiksi rasismia koskevaa kysymyksenasettelua. Saimme haastateltavalta kattavasti tietoa maahanmuutta-

jatyöstä Pohjois-Karjalan alueella. Sotkasiiran esiin nostamat ilmiöt ja kysymykset syvensivät aiemmin omaksumaamme tietoa etenkin maahanmuuttajien asemaan liittyvästä tutkimuksesta.

Esivaiheen aikana kartutimme yhteistä tietoperustaamme omilla tahoillamme opinnäytetyöhön liittyvistä teemoista. Vaihdoimme viestittelemällä ja puhelimessa puhumalla keskenämme ajatuksia ja oivalluksia, mitä tietoa voisimme myöhemmin hyödyntää, ja mikä taas tulisi mahdollisesti jäämään pois opinnäytetyön viitekehyksestä. Vinkkasimme toisillemme kirjoja ja kävimme läpi tietokantoja sekä kirjastojen materiaaleja. Tässä vaiheessa hankimme osallistumisvahvistukset sähköpostitse tuotokseen valikoituneilta osallistujilta. Kaikki viisi edellisessä vaiheessa alustavasti mukaan suostunutta henkilöä vahvasti osallistumisensa videoprojektiin.

12.4 Työstämisen vaihe

Työstämisen eli toimeenpanon vaiheessa pohditaan, kokeillaan ja arvioidaan tiedonhankinnan ja osallistamisen menetelmiä käytännössä (Salonen 2013, 18–19). Ennen osallistujahaastatteluiden toteuttamista syvennyimme vielä aihepiirin ilmiöihin, kirjallisuuteen ja aiempiin tutkimuksiin. Tiedostimme, että asiantuntija-haastattelusta esiin nousevat kysymykset voivat muuttaa työn suuntaa vielä jonkin verran, joten arvioimme edeltävää tietoaamme suhteessa asiantuntijahaastattelusta nousseisiin aiheisiin. Tarkensimme edelleen rasismiin käsittelyyn liittyvää teorian tietoa ja kirjasimme nämä muutokset opinnäytetyöpäiväkirjoihimme.

Työstämisen vaihe on konkreettisen toiminnan vaihe, jossa työstimme ja toteutimme varsinaista kehittämistyön tuotosta eli videoteosta. Arvioimme tässä vaiheessa toimeksiantajan ja koulun edustajien kanssa eteen tulevia ammatilliseen kasvuun ja prosessin käytäntöihin liittyviä tilanteita ja kysymyksiä. Tämä mahdollistui dialogisen vuorovaikutuksen sekä palautteen antamisen ja saamisen kautta. (Salonen 2013, 18–19.)

Työstämisen vaihe sisälsi tiivistä ja monivaiheista videoteoksen rakentamista. Aloitimme tämän vaiheen videoteokseen osallistuvien maahanmuuttajien haastatteluilla. Valitsimme haastatteluäänityksistä tuotokseen sopivat otteet, jotka hyväksyttiin osallistujilla. Tämän jälkeen loimme videolle käsikirjoituksen ja litte-roimme lopulliset puheosuudet tekstityksiä varten. Työstämisen vaiheen loppuksi editoimme ääniraidan, laadimme tekstityksen ja editoimme videon.

12.4.1 Videoteokseen osallistuneiden maahanmuuttajien haastattelut

Aloitimme videoteokseen osallistuneiden maahanmuuttajien haastattelut joulukuussa 2019. Saimme haastattelut päätökseen tammikuussa 2020. Haastattelun pohjana käytimme teemarunkoa (liite 3), jota seuraamalla haastateltavien tuotama omaelämäkerrallinen kertomus pysyi opinnäytetyön tavoitteista lähteivissä raameissa. Opinnäytetyön liitteenä oleva haastattelurunko on laadittu yhdessä toimeksiantajan kanssa. Kysymykset käsittelevät teemoja, joita toimeksiantaja toivoi videoteoksen kautta tuotavan esiin.

Otimme prosessin tässä vaiheessa käyttöön arviointimenetelmän, jonka avulla pyrimme lisäämään videoteokseen osallistuneiden kuulluksi tulemisen kokemuksia. Tavoitteena oli, että osallistujat antaisivat palautetta prosessista ja siitä, millaista siinä oli olla mukana. Osallistujat antoivat suullista palautetta heti haastattelujen jälkeen. Nämä palautteet dokumentoitiin suoraan opinnäytetyöpäiväkirjoihin.

Videoteokseen osallistuneiden henkilöiden haastattelut toteutettiin haastateltavien itsensä valitsemassa paikassa. Äänittämisen onnistumisen kannalta paikan tuli olla hiljainen ja rauhallinen. Jokaisessa haastattelutilanteessa olivat läsnä vain haastateltava henkilö ja opinnäytetyön tekijät. Kahta osallistujaa haastatelimme heidän kotonaan, kahta kirjaston äänieristetyssä huoneessa ja yhtä hänen työpaikallaan. Äänittämisen kalustona toimi älypuhelin ja toimeksiantajan lainaama ulkoinen mikrofoni. Päädyimme käyttämään mahdollisimman helppokäyt-

töistä äänitysmenetelmää, jotta laitteiston käyttämisen opettelu ei veisi paljon aikaa. Näin pääsimme aloittamaan haastattelujen toteuttamisen mahdollisimman matalalla kynnyksellä.

Haastattelutapaamisen aluksi kävimme opinnäytetyön tarkoituksen ja aikataulun läpi haastateltavan kanssa. Tämän jälkeen pyysimme haastateltavaa allekirjoittamaan suostumuksen (liite 2) äänitetyn materiaalin käyttämisestä opinnäytetyön tarkoituksiin. Tarvittaessa selitimme suostumuslomakkeen sisällön selkokielisesti. Tapaamisten aluksi pyrimme juttelemaan kuulumisia ja luomaan haastateltavalle mahdollisimman rennon tunnelman. Kävimme äänitystekniikan läpi yhdessä haastateltavan kanssa ja testasimme sen toimivuuden. Olimme lähettäneet haastattelukysymykset (liite 3) nähtäväksi ja pohdittavaksi haastateltavalle jo ennen haastattelupäivää. Kävimme kysymykset tarvittaessa läpi vielä yhdessä ennen haastattelun äänittämistä.

Haastattelutilanteessa opinnäytetyöntekijöillä oli selkeä ennalta sovittu työnjako. Toinen opinnäytetyöntekijä haastatteli ja huolehti äänen tallentamisen. Samaan aikaan toinen opinnäytetyöntekijä kirjoitti muistiinpanot haastateltavan kertomuksesta. Muistiinpanoja tehtiin tulevan käsikirjoitustyön helpottamiseksi. Haastattelu eteni haastattelukysymysten mukaisessa järjestyksessä. Pyrimme antamaan tilaa vapaaseenkin keskusteluun. Jotkut haastateltavat halusivat lukea kysymykset paperilta itse. Jotkut haastateltavat halusivat meidän esittävän kysymykset heille.

Mielestämme onnistuimme saavuttamaan kaikkien haastateltavien kanssa luottamuksellisen ilmapiirin, jossa oli turvallista jakaa ajatuksia. Pääsimme kokemaan monta syvällistä, merkityksellistä, hauskaa ja valaisevaa keskustelua. Tiesimme haastattelujen jälkeen, että meillä on runsaasti käyttökelpoista materiaalia videoteoksen ääniraidan rakentamista varten. Haastattelujen myötä tietomme maahanmuuttajien kokemuksista lisääntyi. Lopulliseen videoteokseen päätyneet puheosuudet olivat vain murto-osa kaikesta äänitetystä materiaalista. Tallensimme jokaisen haastattelun päätteeksi haastateltavan puhetta hänen omalla äidinkielellään.

12.4.2 Äänitiedostojen valinta ja käsikirjoituksen laatiminen

Äänitiedostojen valinta eteni kolmessa vaiheessa helmikuun 2020 aikana. Ensimmäisessä vaiheessa kuuntelimme kaikki äänitallenteet läpi ja poimimme niistä käyttökelpoisimmat osuudet. Käyttökelpoisuutta arvioimme puheen sisällön merkityksellisyyden kannalta suhteessa tuotoksen sisällön tavoitteisiin. Toisessa vaiheessa karsimme valittujen puheosuuksien määrää kohti viiden minuutin yhteenlaskettua kokonaispituutta. Valitsimme kultakin osallistujalta hieman erilaisia osuuksia. Pyrimme oman harkintamme mukaan poimimaan osallistujan puheesta mukaan kaikki merkitykselliset kokemukset, joiden jakaminen yleisölle tuntui mielestämme tärkeältä. Kultakin haastatellulta pyrimme poimimaan noin yhteensä minuutin verran puhetta.

Kolmannessa vaiheessa lähetimme valitut ja leikatut puheosuudet hyväksyttäväksi haastatteluun osallistuneille. Tässä vaiheessa osallistuja sai vaikuttaa lopulliseen tuotokseen päätyvään sisältöön ja kertoa, jos ei halunnut jotain valitsemaamme puheosuutta mukaan. Valituista äänitiedostoista jäi kolmannessa vaiheessa pois yksi osio. Emme kysyneet tarkempaa perustelua tähän valintaan. Halusimme kunnioittaa haastateltujen osallistujien vapautta valita lopulliseen videoteokseen sellaiset osuudet, joiden sisältöön he voivat myös itse olla tyytyväisiä.

Käsikirjoitus laadittiin, kun kaikki lopulliseen videoteokseen tulevat puheosuudet olivat selvillä. Päätimme edetä ääniraidalla henkilö kerrallaan. Järjestys määräytyi osallistujan puheen sisällön mukaan. Valitsimme missä kohdassa ääniraitaa on sopiva paikka kevyemmälle kerronnalle, vaikeille kokemuksille tai syvälliselle pohdinnalle. Haastatteluun osallistujien omalla äidinkielellä puhutuista tallenteista päätimme koota ääniraidan loppuun kielestä toiseen liukuvan lopetuksen.

12.4.3 Ääniraidan editointi ja tekstitys

Editointiprosessi käynnistyi ääniraidan editoinnilla helmikuussa 2020. Äänen editointiin käytimme Audacity -editointiohjelmaa. Siirsimme haastatteluista valitut

puheosuudet editointiohjelmaan käsikirjoituksen mukaisessa järjestyksessä. Erillisistä tallenteista muodostui yksi ääniraita, jonka yksityiskohtia hioimme lopulliseen muotoonsa. Tässä vaiheessa päätimme eri henkilöiden puheosuuksien välisten taukojen pituuden, siistimme tallenteiden alkuja ja loppuja liukuvalla vaimennuksella ja säädimme eri tallenteiden välisiä äänenvoimakkuuseroja yhtenäisemmäksi. Ääniraidan loppuun rakensimme kielestä toiseen vaihtuvan lopeuksen sijoittamalla toisiaan seuraavat äänitallenteet limittäin toistensa päälle. Edellisen henkilön puhe liukui hiljaisuudeksi samalla kun seuraava henkilö pääsi ääneen.

Ääniraidan editointi eteni mutkattomasti tarkkaan laaditun käsikirjoituksen vuoksi. Päätimme taukojen lopulliset pituudet vasta editointivaiheessa, jolloin pystyimme kuuntelemaan ääniraitaa kokonaisuutena. Halusimme pyrkiä puheosuuksien vaihtumisessa luontevaan ja sujuvaan etenemiseen. Vältimme pitkiä taukoja, jotta kuuntelija ei ehtisi kyllästyä. Valmis editoitu ääniraita muodosti raamit koko videoteokselle. Tallensimme ääniraidan wav-tiedostoksi, jonka siirsimme sellaisenaan videoeditointiohjelmaan.

Videoteoksen tekstitystä varten litteroimme valmiin ääniraidan suomenkieliset puheosuudet tekstitiedostoksi. Näin saimme tekstielementit kätevästi kopioitua videoeditointiohjelmaan. Haastateltavan suomen kielen taidon mukaan selkeytimme joitain puheessa ilmenneitä sanamuotoja tai ilmauksia, pysytellen kuitenkin uskollisena puhujan kertomuksen sisällölle. Pyrimme muuttamaan tekstitystä suhteessa puheeseen mahdollisimman vähän, mutta kuitenkin selkeyttämään tekstiä sujuvasti ymmärrettävään muotoon. Tekstityksen toteutus vaati huolellista pohdintaa, keskinäisiä keskusteluja ja aiheen taustatutkimusta.

12.4.4 Videon editointi

Videon editointi toteutettiin maaliskuussa 2020. Videoteokseen käytettävä kuvamateriaali koostui yhdeksän kuukauden aikana kuvatusta videomateriaalista. Kuvattujen videoiden aiheet olivat pääasiassa luonto- ja kaupunkinäkymiä. Päädyimme käyttämään teoksen taustakuvamateriaalina hyvin neutraalia

videokuva, jotta se ei veisi huomiota pois puhutulta sisällöltä. Pyrimme kuvavaihtumien kautta antamaan katsojalle rauhan kuunnella puhetta. Liian yksityiskohdalliset taustakuvat olisivat saaneet katsojan huomion jakautumaan kuvien ymmärtämisen ja puheen kuuntelemisen välillä. Pyrimme myös kuvamateriaalin hitaan vaihtumisnopeuden avulla antamaan katsojalle mahdollisuuden kuunnella puheen sisältöä rauhassa. Videoteoksen kuvamateriaali tavoittelee neutraalia ja rauhallista tunnelmaa antaen katsojalle kuitenkin puheen kuuntelemisen lisäksi jotain miellyttävää koettavaa.

Ääniraita loi raamit videoteokselle. Pohdimme puheen sisältöä suhteessa käytettävissä olevaan videomateriaaliin, ja pyrimme joissain kohdin tietoisesti valitsemaan puheeseen soveltuvaa kuvamateriaalia. Näin teimme esimerkiksi osallistujan kertoessa muuttamisesta. Taustalla etenevässä kuvamateriaalissa on parvi lentäviä lintuja. Videomateriaalin sisältö etenee teoksessa vuodenaikojen mukaan. Valitsimme teoksen alkuun otsikon alle selkeän talvisen järvimaiseman. Vuodenaikojen järjestys lähtee etenemään talvesta kevääseen ja kesästä syksyyn. Videon kuvamateriaalin päällä on esittelyteksti aina uuden kertojan aloittaessa puheensa. Toimeksiantajalta saadun palautteen mukaisesti lisäsimme sekä otsikon että esittelytekstielementtien kestoa ja kontrastia vielä ennen julkaisua. Muutokset perustuivat saavutettavuuden parantamiseen. Muutimme myös loppu-tekstien ja logojen asemointia ja sisältöä toimeksiantajan palautteen mukaisesti.

Videon editointiin saimme teknistä apua aiheeseen perehtyneeltä henkilöltä. Editoinnissa käytimme videon Adobe Premiere Pro -ohjelmistolla. Videon editointivaiheeseen siirryttäessä kaikki siihen tarvittavat materiaalit olivat tallennettuna Google Driveen, josta ne olivat helposti haettavissa editointiohjelmaan. Videon editointivaihe oli huolellisesta ennakkosuunnittelusta ja järjestelyistä huolimatta työläs. Ajallisesti videon editointiin kului 11 tuntia työaikaa. Lopputulos vastasi opinnäytetyön tuotoksen työstämiseen käytettävissä olevaa työmäärää. Visuaalisesti hiotumpaan lopputulokseen olisimme päässeet, jos aikaa olisi ollut käytettävissä enemmän. Olimme molemmat kuitenkin tarpeeksi tyytyväisiä lopulliseen tuotokseen ja koimme sen olevan tarkoituksenmukainen.

12.5 Arvioimisen vaihe

Tarkistamisen eli arvioimisen vaiheessa toimintaa ja sen kehittymistä reflektoidaan. Arviointi sisältyy kaikkiin opinnäytetyön vaiheisiin ja siten läpäisee kehittämistyön prosessin. Arviointi tulee kuitenkin tietoisesti erottaa prosessissa omaksi työn osaksi, sillä sen avulla kehittämistyötä voidaan ohjata joko takaisinpäin aiempiin vaiheisiin korjattavaksi tai suoraan viimeistelyvaihetta kohti. (Salonen 2013, 18–19, 22.) Arviointia tapahtui koko opinnäytetyöprosessin ajan, konstruktivistisen mallin mukaisesti aktiivisessa dialogissa kaikkien eri toimijoiden kanssa. Arvioimme kehittämistyön suuntaa sekä toimeksiantajalta että videoteoksen haastatteluihin osallistuvilta henkilöiltä saadun palautteen pohjalta.

Toimeksiantajan viimeisessä tapaamisessa maaliskuussa 2020 kokoonnuimme editoidun videoteoksen arviointiin. Olimme lähettäneet videon edellisenä päivänä toimeksiantajalle etukäteen katsottavaksi. Saimme videosta pieniä korjausehdotuksia liittyen saavutettavuuden parantamiseen. Joidenkin tekstielementtien kontrastia tai kestoa tuli lisätä. Myös lopputeksteihin toivottiin lisää informaatiota tekstin ja logojen muodossa. Saamamme palautteen perusteella teimme videoon toivottuja parannuksia.

Reflektio kuuluu keskeisesti kehittämisprosessin arviointiin. Reflektion kautta ihminen peilaa tapahtumia suhteessa omiin ajatuksiinsa. Projektityössä tapahtuva systemaattinen reflektio pohtii kehittämistyön vaiheiden aikaisia havaintoja ja kokemuksia, sekä prosessin aikana heränneitä tunteita ja kehittämistyöstä saatua palautetta. Kehittämissä myös tunnekokemukset ovat tärkeä osa arvioinnin kokonaisuutta. (Seppänen-Järvelä 2004, 44.)

Työskentelypäiväkirja on tärkeä itsearvioinnin väline, jonka avulla yksilö voi reflektoida ja jäsentää omia tunteitaan ja ajatuksiaan kehittämisprosessiin liittyen. Päiväkirjamerkintöjä tulisi tehdä systemaattisesti ja niiden pariin olisi hyvä palata myöhemmin. Näin päiväkirja toimii parhaiten arvioinnin välineenä. (Seppänen-Järvelä 2004, 48.) Reflektoimme työskentelyämme ja ajatuksiamme sekä itsenäisesti että yhdessä läpi tuotoksen työstämisen prosessin.

12.6 Viimeistely- ja päätösvaihe

Viimeistelyvaiheessa työstimme opinnäytetyön tuotosta edelleen toivottuun muotoon. Tähän vaiheeseen, kuten opinnäytetyön alun suunnitteluvaiheeseen, varasimme runsaasti aikaa. Riittävän ajan varaaminen työskentelyn eri vaiheille jatkuvaa arviointia vaativassa prosessissa näyttäytyi käytännössä tarpeelliseksi.

Pyrimme olemaan kaikissa prosessin vaiheissa aktiivisessa dialogissa toimeksiantajaan. Koimme saavamme tukea tuotoksen ja opinnäytetyön raportin työstämiseen, sillä jaoimme toimeksiantajan kanssa tekemisen innostuksen. Kommunikointi välillämme oli selkeää, määrätietoista ja asioita edistävää. Toimeksiantaja antoi opinnäytetyöstä suullisen ja kirjallisen palautteen.

Viimeisten korjausten jälkeen valmis tuotos luovutettiin toimeksiantajalle noin viikko ennen sovittua julkaisemispäivää. Videoteos julkaistiin rasminvastaisella viikolla 18.3.2020 erilaisilla sähköisillä viestintäkanavilla: toimeksiantajan nettisivuilla, Twitterissä, Facebookissa ja Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistyksen YouTube -kanavalla. Laadimme toimeksiantajan käyttöön videoteosta käsittelevät esittelytekstit suomeksi ja englanniksi. Aiemmin suunnittelemamme videoteoksen julkistamistilaisuus projektiin osallistujien kesken peruuntui kevään 2020 koronaepidemian vuoksi. Videoteoksen käyttöoikeudet ovat Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistyksellä ja tekijöillä.

Valmis videoteos lähetettiin henkilökohtaisesti kaikille projektiin osallistuneille henkilöille. He antoivat tuotoksesta omat palautteensa sähköpostien ja WhatsApp -viestien välityksellä. Jotkut tuotokseen haastatelluista henkilöistä kertoivat palautteessa, että tuntuu hienolta, kun vihdoinkin joku suomalainen kuuntelee heitä. Jotkut kertoivat kokevansa, että projektiin osallistuminen oli yksi keino saada omaa ääntä kuuluviin. Monet myös ilmaisivat kiitollisuutensa siitä, että he ylipäänsä saivat osallistua projektiin. Kaikki haastatteluun osallistuneet maahanmuuttajat kokivat videoteoksen olevan tarpeeksi tärkeä, jotta he päättivät osallistua siihen.

Videoteoksen julkaiseminen ja palautteen vastaanottaminen merkitsi tuotoksen prosessin päätösvaihetta (Salonen 2013, 18–19). Keräsimme eri tahoilta saamamme palautteet yhteen ja suhteutimme niitä kokonaisuutena opinnäytetyön tavoitteisiin ja viitekehykseen. Saamiemme palautteiden perusteella tuotos toimi tavoitteensa mukaisesti. Videoteos mahdollisti siihen osallistuneiden maahanmuuttajien tuoda omaa tarinaansa kuuluviin. Tätä tulkintaa tukevat osallistujilta, toimeksiantajalta ja yleisöltä saamamme palaute. Videoteos ja sen rinnalla laadittu opinnäytetyöraportti palvelevat toimeksiantajan palautteen mukaan kehittämistyölle asetettua kohderyhmää. Videoteos on tärkeä, koska siihen osallistuneet ovat kertomansa mukaan kokeneet projektin merkityksellisenä. Yleisöltä saadun palautteen mukaan opinnäytetyön viitekehyksen ja sisällön ajankohtaisuus kertoo siitä, että tuotoksella on merkitystä myös opinnäytetyön ulkopuolella, itsenäisenä teoksena.

13 Videoteos Kokemuksia elämästä Joensuussa

Opinnäytetyön tuotoksena luotu video muodostuu kuvallisesta, auditiivisesta ja kirjallisesta materiaalista. Video on kokonaiskestoltaan viisi minuuttia kolmekymmentäviisi sekuntia pitkä. Video etenee taustakuvituksen ja puheen välisenä rytmisenä tarinana. Paikallisia luonto- ja kaupunkimiljöitä sisältäviä video-otoksia on yhteensä 21. Ensimmäinen kuva–teksti -pari muodostaa tuotoksen otsikon. Jokaisen osallistujan puheen alkaessa videokuvan päällä on hetken esillä kertojan taustatiedot, joissa kerrotaan henkilön nimi tai nimimerkki, synnyinmaa sekä aika, jonka hän on asunut Suomessa. Jokaista puhujaa kuullaan noin minuutin verran. Puhe on tekstitetty.

Videot vaihtuvat rauhalliseen tahtiin otoksesta toiseen. Videoituihin otoksiin sisältyvät kuva-aiheet etenevät vuodenkiertoa myötäillen talvesta kevään ja kesän kautta syksyyn. Videoitu materiaali on valittu sen paikallisuuden vuoksi. Kuvaineiston äärellä on pohdittu, kuinka se suhteutuu auditiiviseen materiaaliin siten, ettei se häiritse katsojaa. Eettisistä syistä emme ole kuvanneet tuotokseen itse

puhujia tai muita yksittäisiä henkilöitä. Videomateriaalin tekijänoikeudet ovat kuvaajilla.

Löysimme tuotokseen mukaan valikoituneet viisi joensuulaista maahanmuuttajaa omien kontaktiemme kautta. Lähtökohtaisena valintakriteerinä oli eri taustaisten, eri ikäisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten tavoittaminen. Lisäksi pyrimme siihen, että sukupuolijakauma on mahdollisimman tasainen ja ihmisten maassaoloaika olisi vaihteleva. Katsoimme myös, etteivät ihmiset tule liian läheltä omaa lähipiiriämme. Toisaalta pyrimme siihen, että olemme jo muissa, aiemmissa yhteyksissä luoneet jonkinlaisen luottamuksen osallistujaan. Valintaan vaikuttava tekijä oli myös kielitaito, sillä toimeksiantajan toiveena oli suomen kielen käyttäminen videossa. Tuotokseen osallistuneiden suomen kielen taito on vaihtelevaa, mikä osaltaan rikastuttaa videon kerrontaa.

Tuotoksessa kuultavat ääniotteet osallistujien puheesta on valittu sen mukaan, mikä kenenkin osallistujan puheesta on noussut keskeisenä asiana esiin. Myös se, minkä mittaisena video toivottiin pidettävän, vaikutti sisältövalintoihin. Teema-haastattelu osaltaan ohjasi sitä, mistä ihmiset nauhoituksissa puhuivat. Kuitenkin eteen tuli myös asioita, joita emme osanneet odottaa. Pyrkimyksenä esiin nostetuissa lainauksissa on ollut mahdollisimman monipuolisten näkökulmien esiin tuominen opinnäytetyön viitekehystä.

Videon lopussa esitellään teksteinä tuotoksen toimeksiantaja, rahoittaja, tekijät ja heidän taustaorganisaationsa sekä esitetään kiitokset videoon osallistuneille joensuulaisille. Videon audiitiivinen osuus päättyy jokaisen osallistujan omankielisestä puheesta yhtenäiseksi äänimaisemaksi koottuun kielten kokonaisuuteen. Päätös on kunnianosoitus tekijöiltä osallistujien eri kulttuuritaustoja kohtaan. Lisäksi se on kiitos siitä, että osallistujat antoivat aikaansa haastatteluun osallistumiseen ja jakoivat omia tarinoitaan meidän kanssamme suomen kielellä.

14 Johtopäätökset

Johtopäätöksissä käymme läpi tuotoksesta esiin nousevia maahanmuuttoon liittyviä teemoja ja maahanmuuttajien omia kokemuksia. Pääteemat ovat kotoutuminen, osallisuus, rasismi ja kulttuurien välinen vuoropuhelu. Lopuksi avaamme sitä, millaisia huomioita teimme digitarinasta työmenetelmänä ja videoteoksesta rasisminvastaisen työn materiaalina.

14.1 Kotoutumisen poluilla

Maahanmuuttajia koskevat oikeudet on kirjattu kansainvälisiin sopimuksiin. Eri valtioilla voi olla omia käytäntöjään suhteessa muuttoliikkeisiin, mutta käytännössä ihmisoikeuksien tulisi olla maahanmuuttajien oikeusturvan pohjana. (Makkonen & Koskeniemi 2013, 57, 61.) Tärkeää on tiedostaa sosiaalisissa toimintaympäristöissä käytettyjen käsitteiden merkityksiä. Yhteiskunnallisesti maahanmuuttaja -kategoriaan voidaan asettua tai joutua asetetuksi, mikä osaltaan vaikuttaa yksilön käsityksiin hänestä itsestään ja yksilön kokemuksiin toimijuudesta yhteiskunnan jäsenenä (Buchert 2015, 23).

Oikeuksien rinnalla maahan saapuvat maahanmuuttajat kohtaavat heitä koskevia velvollisuuksia. Lähtökohtana kolmevuotisen kotoutumisrahan saamiselle Suomessa on laki kotoutumisen edistämisestä (30.12.2010/1386), mikä velvoittaa osallistumaan työllistämistä edistäviin palveluihin. Maahanmuuttajan kohdalla se merkitsee ensisijaisesti kielikurssille tai perusopetukseen osallistumista.

Suomeen saapuvilla maahanmuuttajilla on tietynlaisia mielikuvia siitä, millaisia ovat suomalainen valtiojärjestelmä, yhteiskunta ja kulttuuri. Esimerkiksi tuotoksesta esiin nousut ajatus suomalaisesta tasa-arvosta ja turvasta viittaavat sekä tähän yleisempään mielikuvaan että maahan muuttaneiden käsityksiin heidän omista oikeuksistaan tulomaassa. Havaitsimme tuotoksesta, että tulomaassa voidaan nähdä positiiviseksi koettuja tekijöitä, jotka osaltaan motivoivat kotoutumaan.

Tuotoksen perusteella moni maahan muuttanut tiedostaa tulomaan kielen osaamisen merkityksen yhdeksi keskeiseksi kotoutumista edesauttavaksi tekijäksi. Sotkasiiran (2019) asiantuntijahaastattelun mukaan kotouttamisprosessin alun haasteena voi kuitenkin olla viranomaisten ”palvelut edellä” -asenne. Tämä merkitsee sitä, ettei yksilöitä aina kyetä kohtaamaan heidän omista lähtökohdistaan käsin. Toinen rakenteellinen haaste on tarjolla olevien palveluiden rajallisuus. Tutkimuksissa on havaittu myös se, että maahanmuuton tulosyö vaikuttaa siihen, kuinka yksilö ja palvelut kohtaavat (Buchert 2015, 45–46, 74–75).

Tuotoksesta nousivat esiin yksilöiden monenlaiset haaveet ja henkilökohtaisen elämän tavoitteet. Paikalliset viranomaiset eivät voi tietää, mitä kukin maahan muuttanut yksilö toivoo ja mihin hän henkilökohtaisissa tavoitteissaan lopulta pyrkii. Maahanmuuttajan tavoitteena voi esimerkiksi olla suomalaisen koulutusjärjestelmän mukaisen peruskoulun suorittaminen. Lukutaidoton ihminen on eri asemassa kuin sellainen henkilö, jolla on jokin tutkinto jo lähtömaassa suoritettuna. Toisaalta tulomaa muuttaa maahan muuttanutta. Tavoitteena voi myös olla korkein mahdollinen koulutusaste Suomessa eli yliopistossa opiskelu.

14.2 Mahdollisuuksien ja haasteiden Joensuu

Kolmannen sektorin eri alojen toimijat pyrkivät osaltaan täydentämään kunnan tarjoamia, maahanmuuttajille suunnattuja, palveluita. Myös maahanmuuttajat itse järjestävät toimintaa, joka osaltaan laajentaa viranomaislähtöistä kotouttamistyötä. Eri puolilta maailmaa tuleville ihmisille ovat tärkeitä paikalliset kulttuuriyhdistykset, jotka pyrkivät ylläpitämään kulttuurien omia perinteitä ja yhteisöjä. (Pyykkönen & Martikainen 2013, 288, 299.)

Tuotoksesta nousi esiin se, kuinka maahanmuuttajat tiedostavat Joensuussa olevia toimimisen mahdollisuuksia ja paikkoja monipuolisesti. Osallistuminen vaatii riittävää toimintakykyä, mikä taas edelleen vaikuttaa osallisuuden kokemuksiin (Rouvinen-Wilenius 2014, 67). Tuotoksen mukaan joillekin maahanmuuttajille kaupunki näyttöytyy moninaisena, vaikkakin pienenä paikkana. Joensuu koetaan

kaupunkina, jossa aktiivisen toimijan on mahdollista rakentaa omat sosiaalistumisen verkostonsa. Osallisuutta kokeneiden ajatukset kotoutumisesta ja kotiutumisesta Joensuuhun voivat olla erilaisia verrattuna heihin, jotka eivät vielä tunne kaupungin tarjoamia mahdollisuuksia tai eivät esimerkiksi uskalla liikkua ulos kodin piiristä.

Kaikki maahan muuttavat eivät saavu Suomeen työn tai koulutuksen vuoksi. Turvapaikanhakijoilla ja kiintiöpakolaisilla lähtötilanne suhteessa kotoutumiseen on erityinen (Malin 2011, 201). Sotkasiiran (2019) asiantuntijahaastattelun mukaan heillä voi todennäköisemmin olla esimerkiksi psyykkisiä tai fyysisiä vammoja, mikä rajoittaa oppimista tai sosiaalista kanssakäymistä. Merkitystä on paljon myös sillä, minnepäin Suomea tai millaiselle alueelle maahanmuuttaja päätyy asumaan. (Sotkasiira 2019.)

Osallisuudesta keskusteltaessa asiantuntijahaastattelussa Sotkasiira (2019) nosti esiin niin sanotun sopivan osallisuuden ja sen rajat. Kriittisen autonomian mukaan myös maahan muuttaneella on oikeus vaatia asiallisia palveluita tai parannusta olosuhteisiin, joissa hän elää. Pelkät vapausoikeudet eivät siten riitä. Kuitenkin tutkimuksissa on huomattu, että maahanmuuttajat voivat kokea, ettei heidän oleteta vaativan yhteiskunnalta samoja oikeuksia, kuin ne, joista natiivit nauttivat. Puhumattakaan siitä, että maahanmuuttajan olisi sopivaa kritisoida vastaanottajamaan arvoja ja toimintamalleja. Tämä on ristiriidassa kotoutumisen prosessiin liitettyjen osallistumisen ja osallisuuden vaatimusten kanssa. (Sotkasiira 2019.)

Särkelä-Kukon (2014, 39) mukaan osallistumiseen ja osallisuuden tunteeseen vaikuttavat yksilön sisäisten motivaatiotekijöiden lisäksi ulkoiset tekijät, kuten lähiyhteisön ja ympäristön asenneilmapiiri. Monilla meistä tapahtuu yksilöllisissä elämäntilanteissa muutoksia, joiden myötä on joskus luonnollista kokea myös jonkinasteista osattomuutta. On ihmisryhmiä, jotka ovat yhteiskunnallisesti stigmatisoituja. Lähtökohtaisesti heikommassa asemassa olevat ihmiset ovat suuremmassa vaarassa syrjäytyä haastavien elämäntilanteiden myötä.

14.3 Rasismi – näkökulmia ja kokemuksia

Joensuulla on historiallisena painolastinaan 1990-luvulta peräisin oleva maine rassistisena kaupunkina, jonka katukuvaa hallitsevat skinheadit. Rasismiin ja sen tutkimukseen perehtyessämme emme ole voineet välttyä kohtaamasta tätä mielikuvaa yhä uudestaan (Sabour 2003, 107; Puuronen 2011, 43–45).

Nykypäivän tilanne on erilainen. Vaihtoehtokulttuurien aallot muuttuvat vuosikymmenittäin, ja se mikä vaikutti hallitsevalta yhtenä ajanjaksona, voi tuntua vieraalta tässä ajassa. Rasismi ei kuitenkaan ole kadonnut mihinkään, vain sen ilmene-mismuodot näyttäytyvät sosiaalisissa ympäristöissä eri tavoin. Puurosen (2011, 251) tutkimusten mukaan rassistinen kielenkäyttö on koventunut entisestään, mitä osaltaan selittää rassistisen toiminnan siirtyminen sähköisiin viestintävälineisiin.

Maahanmuuttajuus on muuttunut ja moninaistunut tällä vuosituhannella (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 6). Ihmisiä saapuu Suomeen useilta eri mantereilta, vaihtelevista syistä. Ihmisen ulkonäkö ei usein lopulta kerro paljoakaan hänen ”suomalaisuudestaan” tai ”ulkomaalaisuudestaan”. Suomessa elää toisen ja kolmannen sukupolven lapsia ja nuoria, joiden vanhemmat ovat aiemmin saapuneet maahan, mutta jotka itse ovat kasvaneet ja sosiaalistuneet suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan (Martikainen & Haikkola 2010, 18, 22). Tuotoksesta nousi esiin, että osa ensimmäisen polven maahanmuuttajista kantaa mukanaan kokemuksia konkreettisesta, muukalaispelkoon perustuvasta rasismista.

Arjen rasismi tapahtuu kouluissa ja työpaikoilla, kaduilla, kaupoissa ja ravintoloissa. Se voi tulla vastaan missä tahansa tilanteessa vitsailuna, tuijotuksena tai ohi puhumisena. Rasismi voi ilmetä yhtä hyvin toistuvassa arjessa, kuten myös satunnaisissa asiakas- ja viranomaistilanteissa. Rasismin kohteeksi joutuneen kannalta toistuva syrjityksi tulemisen kokemus voi johtaa tiettyjen tilanteiden tai paikkojen välttelemiseen, vaikenemiseen, omaan kulttuuripiiriin käpertymiseen, väkivaltaiseen käytökseen tai suoranaiseen pelkoon (Sabour 2003, 93; Kivijärvi & Honkasalo 2010, 265–266). Aika yleistä on, että Joensuussa jonkin aikaa asu-

neet maahanmuuttajat hakeutuvat isompiin kaupunkeihin, joissa kulttuurinen monimuotoisuus on tavanomaisempaa. Osa maahan saapuneista taas haluaa lopulta muuttaa pois Suomesta (Sabour 2003, 112).

Vaikka jokainen on vastuussa omasta asennoitumisestaan muita ihmisiä kohtaan, tulisi myös ymmärtää, ettei rasismi ole yksilön ominaisuus. Rasismi välittyy yhteiskunnan rakenteiden ja kulttuurisen arvomaailman kautta yksilön asenteisiin ja käytäntöihin (Kivijärvi & Honkasalo 2010, 258). Vain näiden vaikutusten ja yhteiskunnallisten valtasuhteiden tiedostamisen kautta rasismiin on mahdollista puuttua kauaskantoisemmalla tasolla.

14.4 Kohtaamisten moninaisuus

Kulttuurien välinen vuoropuhelu lähtee yksilöllisistä, avoimuuteen perustuvista, kohtaamisista. Merkitsevää on myös itsensä tunteminen ja tunnistaminen suhteessa maailmaan. Tuotoksesta nousi esiin se, kuinka maahanmuuttajat kokivat elämän Joensuussa ja Suomessa vaihtelevilla, osittain ristiriitaisillakin, tavoilla. Tuotoksessa Joensuuta kuvataan tukikohdaksi, josta käsin on ollut turvallista lähteä välillä muualle maailmaan. Tuotoksen mukaan toisille Joensuu on paikka, jossa he näkevät ja kokevat keskenään ristiriitaisia elementtejä.

Suomesta on läpi historian poismuutettu, lähdetty sotaa pakoon tai parempaa elämää etsimään työn ja rakkauden perässä (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013, 26–27). Tuotos osoitti myös sen, ettei Suomi aina ole maahanmuuttajalle paikka, jossa hän haluaisi olla. On vain tilanteita, joiden myötä ihmiset liikkuvat sinnekin, minne eivät alun perin olleet matkalla. Toisaalta moni maahan saapuva voi olla lähtömaan vaativista olosuhteista tai muuten traumaattisista elämäkokemuksista huolimatta vahvasti motivoitunut integroitumaan tulomaan yhteiskuntaan.

Kieli muovaa todellisuutta ja vaikuttaa siihen, kuinka kukin ymmärtää ja jäsentää maailmaa (Rautavuoma & Turtiainen 2018, 155–157). Oman kielen ylläpitämisen mahdollisuus myös tulomaassa on maahanmuuttajille tärkeää. Maahanmuuttaja

astuu ikään kuin uuteen maailmaan, kun hän opiskelee tulomaan kieltä. Kieli sisältää ja välittää kulttuurin rakenteita, arvoja ja merkityksiä. Samalla tavoin myös ympäristö, jossa ihminen elää, vaikuttaa ihmisen kokemisen tapaan ja mahdollisuuksiin. Uuden ympäristön ilmapiiri voi leimata kokemusta tulomaasta voimakkaasti (Raunio, Hammar-Suutari & Säävälä 2011, 51).

Kotoutumisen haasteista asiantuntijahaastattelussa puhuessaan Sotkasiira (2019) mainitsi intersektionaaliset erot eri yksilöiden välillä. Tämä tarkoittaa sitä, että erilaiset yksilön elämään vaikuttavat tekijät risteävät kunkin kohdalla yksilöllisesti. Näitä tekijöitä ovat muun muassa ikä, sukupuoli, sukupolvi, etninen tausta, koulutustaso, sosiaalinen kompetenssi, kielitaito sekä kokemukset terveydestä ja hyväksytyksi tulemisesta. Erojen vaikuttavuus asettaa kunkin maahanmuuttajan ainutkertaiseen tilanteeseen. Tämä tulisi huomioida kaikissa ihmisten välisissä kohtaamisissa, mutta erityisesti se vaikuttaa maahanmuuttajien parissa tehtävässä työssä. (Sotkasiira 2019.)

14.5 Videoteos rasisminvastaisen työn materiaalina

Valitsimme digitarinan opinnäytetyön työmenetelmäksi, sillä oman tarinan kertominen on ihmiselle läpi historian periytynyt taipumus (Kumpulainen 2011, 53). Tuotoksen kertomuksista voi kuulla vaihtelevia arjen kokemuksia. Kokemukset sisältävät yhteneväisyyksiä, risteämiä ja vastakkaisuuksia. Jokainen haastateltu maahanmuuttaja ilmaisi tyytyväisyyttään koskien sitä, mitä arki Joensuussa sisältää. Mukaan mahtui myös kipeitä asioita. Tuotoksesta voi kuulla positiivisten kokemusten lisäksi kokemuksia ennakkoluuloista, rasismista ja ulkopuolisuuden tunteista.

Sosiaalialan tulevina työntekijöinä olemme kiinnostuneita nimenomaan siitä, mitä toinen meille kertoo ja miten. Ennen tarina kulki ihmisten välillä suullisena perinteenä. Nykyihminen elää monenlaisten medioiden risteyksissä, ja hänelle on luontevaa käyttää sähköisiä itseilmaisun ja viestin vastaanottamisen keinoja (Kumpulainen 2011, 62). Video viestinnän keinona mahdollistaa ihmisten kuuluksi tulemisen, samalla kun se pysäyttää kuuntelemaan.

Erilaisten teosten jakamiseen digitaalisessa muodossa löytyy nykypäivänä runsaasti monia matalan kynnyksen mahdollisuuksia. Useimmat sisällöntuottamisen kanavat ovat maksuttomia ja lähes kaikkien saavutettavissa. Koronaepidemian aikana ihmiset ovat joutuneet tahtomattaankin yhä enemmän kosketuksiin digitaalisten työskentelytapojen ja kommunikointikanavien kanssa. Videoteoksemme julkaistiin suunnitellussa aikataulussa koronaepidemiasta huolimatta, sillä videon julkaisukanavat olivat sähköisiä.

Tuotoksemme näkökulmasta tarkastellen olemme saaneet huomata, kuinka sähköisen sisällön merkitys on poikkeusolojen aikana korostunut entisestään. Tämä mahdollisti sen, että pääsimme tekemään itsellemme merkityksellistä työtä ja saimme omalta osaltamme ottaa osaa ajankohtaiseen keskusteluun, poikkeuksellisesta yhteiskunnallisesta tilanteesta huolimatta.

15 Pohdinta

Opinnäytetyön menetelmien ja toteutuksen tarkastelussa käymme läpi, kuinka prosessi näyttäytyy reflektiivisen tarkastelun kautta. Avaamme menetelmien yhteydessä opinnäytetyömme keskeistä työskentelymenetelmää eli dialogisuutta. Peilaamme toteutettua opinnäytetyön prosessia tutkimuseettisiin näkökulmiin ja ammatillista kasvua sosiaalialan kompetensseihin. Lopuksi avaamme työmme inspiraationlähteitä ja pohdimme, kuinka digitarinan tyyppistä työskentelymenetelmää voidaan hyödyntää laajemmin sosiaalialan työssä.

15.1 Opinnäytetyön menetelmien ja toteutuksen tarkastelu

Valitsimme toiminnallisen opinnäytetyön mallin tutkimuksellisen opinnäytetyön sijasta, sillä toiminnallisen opinnäytetyön prosessi tukee videoteoksen kaltaisen tuotoksen luomista. Työskentelyn ohjaavaksi teoreettiseksi malliksi valitsimme konstruktivistisen mallin. Salosen (2013, 6) mukaan toiminnan ja kehittämisen

vaiheet etenevät toiminnallisessa opinnäytetyössä vuorovaikutuksellisessa suhteessa. Koemme, että noudattamamme teoriamalli tuki työskentelyämme koko opinnäytetyöprosessin ajan. Alusta saakka kommunikaatio eri toimijoiden välillä, itsereflektio ja työn suunnan arviointi ovat olleet luonteva osa työskentelyn kulua.

Meillä on ollut hetkiä, jolloin prosessi on ilmentänyt oman raskautensa. Se, että jokaisessa vaiheessa pysähdytään ja palataan tarkistamaan tilannetta useista eri näkökulmista, vaatii erilaista asennoitumista ja erilaisia työn priorisoinnin tapoja, kuin jos etenisi esimerkiksi lineaarisesti alkusuunnitelmasta kohti lopullista tavoitetta. Näemme kuitenkin, ettei olisi eettisesti kestävää olla palaamatta eri toimijoiden pariin ja käydä läpi sitä, missä eri prosessin vaiheissa mennään ja mihin suuntaan. Tämän vuoksi koemme, että tämäntyyppinen prosessi vaativuudestaan huolimatta on raamittanut ja tukenut tämän opinnäytetyön rakentamista.

Mielestämme opinnäytetyön tiedonhankinnan menetelmien valinnat tukivat opinnäytetyöprosessiamme. Tiedonhankinnan menetelmät olivat riittävät ja ne vastasivat niille asetettuja tavoitteita. Opinnäytetyön kannalta keskeiseen kirjallisuuteen ja aiempaan tutkimukseen perehtyminen läpi prosessin auttoi jäsentämään työmme temaattisia ja teoreettisia raameja. Yhtenä tiedonhankinnan menetelmänä toteutettu asiantuntijahaastattelu hyödytti opinnäytetyön tematiikan kokonaisuuden ymmärtämistä keskeisten käsitteiden osalta. Asiantuntijahaastattelu auttoi meitä edelleen kehittämään sitä seuraavia työskentelyn vaiheita. Opinnäytetyöpäiväkirjojen kirjoittaminen koko opinnäytetyön tekemisen ajan opetti prosessin jokaisen eri vaiheen dokumentoinnin tärkeyden. Opinnäytetyöpäiväkirjojen avulla pystyimme palaamaan jo käsiteltyihin aiheisiin, hankittuihin tietoihin, muistiinpanoihin, tapaamisten sisältöihin ja mukana olevien toimijoiden kanssa sovittuihin asioihin.

Dialogisuus oli opinnäytetyöprosessimme keskeinen työskentelymenetelmä. Prosessin aikana tapahtuneissa keskusteluissa pyrimme dialogin rakentamiseen. Kokoukset toimeksiantajan ja ohjaavien opettajien kanssa lisäsivät ymmärrystämme opinnäytetyön eri vaiheista ja kehittämistyön sisällöistä. Pyrimme avoimeen ja dialogiseen keskusteluun videoteokseen haastateltujen ihmisten

kanssa. Lisäksi me kirjoittajina ja tuotoksen tekijöinä kävimme jatkuvaa keskinäistä dialogia toistemme kanssa. Toimeksiantajan mielipiteet ja tietämys käsiteltävästä aiheesta ohjasivat opinnäytetyöprosessiamme, mutta ohjasimme prosessia koskevia valintoja myös keskinäisten keskustelujemme avulla.

Dialogisuus viittaa vuorovaikutuksen tapoihin ja tasoihin. Perinteinen keskustelu ei itsessään ole välttämättä dialogista, vaan se voi koostua kahdesta erillisestä ja yksisuuntaisesta monologista. Dialogisuuden vähimmäisehto on vastavuoroisuus, toisen puoleen kääntyminen. Dialogisuus on vuorovaikutuksen tapa ja keino, joka perustuu eri osapuolten väliseen avoimeen kommunikaatioon. Vastavuoroisuuden ja avoimuuden edellytyksenä on luottamus, jota dialoginen asenne edelleen vahvistaa. (Mönkkönen 2018, 107–108, 114.)

Kehittämistyössä tulisi lähtökohtaisesti olla dialoginen perusta tai asenne. Dialoginen kehittämistoiminta on yhdessä tekemistä, rinnakkaisten ja jaettavissa olevien maaperien rakentamista. Yhteistyön tulisi kaikkien osapuolten kannalta perustua yhdessä oppimiseen, ihmettelyyn ja kokeilemiseen. (Toikko & Rantanen 2009, 92–93.) Dialogi toimeksiantajan kanssa ohjasi kehittämistyömme tuotoksen suuntaa. Videoteoksen muoto ja sisältö tarkentuivat vastaamaan toimeksiantajan tarpeita ja toiveita. Lopputulos on näin ollen rakentunut yhteisen dialogin kautta.

15.2 Eettisyys ja luotettavuus

Hyvän tieteellisen käytännön toimintaperiaatteet toimivat koko tutkijayhteisöä suojelevana tutkimuseettisenä ohjeistuksena. Vain keskeisten tutkimuseettisten periaatteiden mukaan tehty tutkimus voidaan katsoa olevan luotettavaa. Hyvän tieteellisen käytännön periaatteita tulee noudattaa myös tiedeyhteisön ulkopuolissa opetus-, ohjaus- ja asiantuntijatehtävissä. Myös opetusmateriaalien sekä suullisesti että kirjallisesti annettujen lausuntojen tulee olla hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti toteutettuja. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7.)

Tutkimuseettisesti hyvän tieteellisen käytännön mukaan toteutettu tutkimus perustuu rehellisyyteen ja tarkkuuteen kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Tutkimuksen menetelmät ovat eettisesti kestäviä, ja tutkimus toteutetaan avoimesti sekä julkaistaan vastuullisesti. Tutkijoiden odotetaan kunnioittavan aiempia tutkimuksia ja merkitsevän lähteet asianmukaisesti. Hyvän tieteellisen käytännön mukaan tutkimuksen kaikki vaiheet ja sen tuotokset toteutetaan tieteellisten vaatimusten mukaisesti. Asianmukaisten tutkimuslupien hankinnasta täytyy huolehtia, sekä kaikkien tutkimukseen osallistuvien osapuolten vastualueet ja velvollisuudet on selvitettävä. Tieto tutkimusta rahoittavista tahoista ja muista sidonnaisuuksista tulee olla avointa kaikille tutkimuksen osapuolille, ja niiden tulee käydä ilmi tutkimuksen julkaisuista. Esteellisyystapauksessa tutkijan on pidättäydyttävä tutkimukseen liittyvästä päätöksenteosta ja arvioinnista. Tutkimusorganisaatioilla on vastuu sekä hyvästä hallinnosta että tietosuojaan liittyvistä kysymyksistä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7.)

Kuulan (2011, 59–61) mukaan tutkimuksen eettiset periaatteet perustuvat ihmistieteissä hyötyperiaatteeseen, vahingon välttämisen periaatteeseen, autonomian kunnioittamiseen ja oikeudenmukaisuuteen. Näiden lisäksi tutkijan tulee noudattaa tieteen sisäisen etiikan peruseriaatteita eli avoimuutta ja rehellisyyttä. Luotamuksellisuuden turvaaminen tutkittavia koskevissa asioissa läpäisee jokaisen periaatekohdan ja se on myös laissa säädetty velvoite. Ihmisarvon turvaaminen on eettisten tutkimustapojen lähtökohta. (Kuula 2011, 59–61.)

Ihmisen itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen tarkoittaa sitä, että henkilö saa itse päättää, osallistuuko hän tutkimukseen vai ei. Lisäksi tutkittavalle on annettava riittävästi tietoa itse tutkimuksesta ja sen käytännöistä, tutkimuksen taustoista ja tutkimustulosten käyttötarkoituksesta. Fyysisen vahingoittumisen välttäminen tutkimuksessa koskee ennen kaikkea lääketieteellistä tutkimusta. Sosiaalialan tutkimuksessa riskejä voivat olla muun muassa aineellinen haitta, jos tutkittavan taustasta julkaistaan yksityiskohtaisia tietoja. Henkisen vahingoittamisen välttäminen tutkimuksessa merkitsee tutkijan roolin ja siihen liittyvän vastuun tiedostamista. Vuorovaikutuksen keinoilla ja kysymystenasetteluilla voidaan haastattelua ohjata asiakkaan valinnanvapautta kunnioittaen. (Kuula 2011, 61–

63.) Kävimme kaikkien haastateltavien kanssa henkilökohtaisesti läpi opinnäytetyön sisällön ja äänitetyn materiaalin käyttötarkoituksen ennen suostumusluvan allekirjoittamista. Varmistimme, että kaikki haastatteluihin osallistujat ymmärsivät, mihin olivat suostumassa.

Haastattelutilanteessa sekä haastateltavan että haastattelijan oma tausta ja olemukset ovat läsnä. Haastattelijalla on aina tutkimustilanteessa vastuullinen ja hänen tulee pyrkiä ammatilliseen dialogisuuteen (Mönkkönen 2018, 37, 82–83). Haastattelijan tulee toimia haastateltavan, toimeksiantajan ja oppilaitoksen arvoja kunnioittaen. Haastattelijalla ei koskaan tulisi toimia yksityishenkilön roolissa nimenomaan eettisten periaatteiden vuoksi. Tällä pyritään turvaamaan haastateltavan ihmisoikeudet ja yksityisyydensuoja. (Kuula 2011, 63.)

Eettisesti kestävä kohtaaminen ei kuitenkaan tarkoita, etteikö haastattelijalla tulisi pyrkiä luottamukselliseen ja tasavertaiseen vuorovaikutukseen haastateltavan kanssa. Vaikka käytimme opinnäytetyön tuotoksessa haastattelurunkoa, tuli meidän astua kohtamiseen uuden ihmisen kanssa alttiina, kuten Kaarina Mönkkönen dialogista suhtautumistapaa sanoittaa. Toisen elämää lähestyvä vuorovaikutus on yhteisen maaperän yhdessä muovaamista. (Mönkkönen 2018, 207–209.)

Pyrimme haastattelutilanteissa luottamuksellisen ja avoimen ilmapiirin luomiseen. Olimme aidosti kiinnostuneita jokaisen osallistujan omakohtaisista kokemuksista. Halusimme kunnioittaa jokaisen omaa kulttuuritaustaa, kokemuksia ja kertomisen tapaa. Jotkut haastateltavat jännittivät kohtaamistilannetta ja puheen tallentamista voimakkaasti. Purimme tilannetta sanoittamalla tunteitamme ja tunteita molemmiin puolin sekä kävimme haastateltavien kanssa keskustelua haastattelukysymysten ulkopuolisista aiheista. Tämä varmasti osaltaan vaikutti suotuisasti tasavertaisen ja luottamuksellisen vuorovaikutuksen syntymiseen haastattelutilanteessa.

Annoimme haastatteluun osallistuneille mahdollisuuden kuunnella valikoimamme äänimateriaalit läpi vielä ennen ääniraidan editoimista. Tällä halusimme varmistaa, että jokainen haastatteluun osallistunut on tietoinen, mitä hänen puheestaan on leikattu tuotosta varten, ja että osallistuja voi edelleen itse seistä

sanojensa takana. Tässä vaiheessa osallistujien palautteen pohjalta jäi pois yksi äänitetty otos. Tämä ei ollut kuitenkaan kokonaisuuden kannalta merkittävä muutos. Pystyimme tämän vaiheen jälkeen myös olemaan luottavaisin mielin siitä, että haastatteluun osallistujat kokevat olevansa tyytyväisiä haastatteluista poimituihin osioihin.

Laadullisen tutkimuksen prosessin aikana tapahtuva vaihtelu synnyttää haasteensa tutkimuksen luotettavuudelle. Vaihtelua voi tutkimuksen aikana tapahtua sekä tutkijassa että tutkittavassa ilmiössä. Myös aineistonkeruussa voi tapahtua muutoksia prosessin aikana. Tutkimusprosessin tulisikin joustaa tutkittavan ilmiön muuttumisen mukana. Laadullisen tutkimusprosessin vaihtelun vuoksi tutkimusprosessin raportoinnin merkitys korostuu. Raportointi tekee tutkimuksen aikana tapahtuvat kehitysprosessit näkyväksi, joten prosessin kuvaus lisää tutkimuksen luotettavuutta. (Kiviniemi 2010, 81–82.)

Tutkittavan yksityisyyden suojeleminen merkitsee tutkittavan oikeutta määrittellä jakamansa tiedon rajat. Tutkittavalla tulee myös olla mahdollisuus säilyttää anonymiteettinsä. Tutkijan kannalta tämä tarkoittaa sitä, että kaikki tutkittavista saatava aineisto dokumentoidaan ja säilytetään siten, ettei tutkittavien yksityisyyden suoja vaarannu. (Kuula 2011, 64.)

Tämän opinnäytetyön videoteoksen haastateltavat tulivat useista eri kulttuuri- taustoista. Heidän maahanmuuttonsa syyt ja elämäntilanteensa olivat vaihtelevia. Pyrimme työssämme kunnioittamaan haastateltavien mahdollisuutta saada äänensä kuuluviin. Tämän vuoksi teokseen osallistujien mahdollisuus anonymiteettiin oli turvattava. Jokaisella haastateltavalla oli mahdollisuus osallistua haastatteluun joko omalla tai keksityllä nimellä. Videoteokseen valikoituneen materiaalin oli oltava osallistujien yksityisyyttä suojelevaa. Emme halunneet saattaa osallistujia vaikeaan tilanteeseen viranomaisten tai muiden, maahan muuttaneen elämään vaikuttavien, tahojen kanssa. Säilytimme ääni- ja tekstimateriaalit siten, etteivät ne päätyneet ulkopuolisten käsiin. Suostumusluvan mukaisesti (liite 2) hävitimme äänitetyt materiaalit tuotoksen valmistumisen jälkeen.

Koko tutkimusprosessin tulee olla läpinäkyvä ja johdonmukainen. Tutkijan täytyy tiedostaa tutkimukseen osallistuvien toimijoiden sitoutumisen vaihtelevuus tutkimuksen eri vaiheissa. Lisäksi kaikki tutkimus on aina kontekstuaalista, minkä vuoksi tutkijan tulee olla tietoinen tutkimuskohteensa ja itse tutkimuksen sosiaalisista sidoksista. Lopuksi kehittämistulosten tulisi olla hyödynnettävissä tutkittavalla alalla. (Toikko & Rantanen 2009, 123–125.) Pyrimme toimimaan koko opinäytetyöprosessin ajan läpinäkyvästi ja avoimesti, kaikkien toimijoiden suuntaan. Videoteoksen lopussa esitellään kaikki tuotoksen toteutukseen osallistuneet toimijat ja toimeksiantajan rahoittaja.

15.3 Ammatillinen kasvu ja oppimisprosessi

Sosiaalialan työ perustuu asiakastyöhön, siihen kuinka kohtaamme toisen ihmisen ainutkertaisen elämän ja kokemukset. Sosionomiopintojemme aikana olemme olleet mukana monissa erilaisissa asiakastilanteissa. Opinäytetyön prosessin aikana saimme edelleen kohdata ihmisiä vaihtelevissa tilanteissa ja ympäristöissä. Ammatillisessa kohtaamisessa on tärkeää tiedostaa, mistä periaatteista käsin työtä tehdään. Haastattelua tehdessä sekä haastattelija että haastateltava tuovat mukanaan tilanteeseen omat taustaoletuksensa ja elämäkokemuksensa (Mönkkönen 2018, 37, 82–83).

Tiedostimme kohtaamistilanteiden ainutkertaisuuden ja herkkyyden, kun lähdimme tekemään videoteokseen osallistuneiden maahanmuuttajien haastateltuja. Pyrimme kaikissa tilanteissa luomaan luottamuksellisen ilmapiirin meidän ja haastateltavan välille. Uskomme, että onnistuimme sensitiivisyydessä. Osallistujat ilmaisivat luottamustaan kertomalla meille usein enemmän, kuin mitä osasimme ennalta odottaa.

Vuorovaikutus ei perustu oikeaan tai väärään tapaan kommunikoida. Onnistumista voidaan arvioida vain sillä, kuinka lähelle dialogisuutta kohtaamistilanteessa on päästy. Haastattelut olivat erilaisia, ja opimme kaikista jotain uutta. Oli tilanteita, joiden myötä havaitsimme, että joitakin asioita omassa vuorovaikutuk-

sessä voisi jatkossa suunnata eri tavoin. Vastaavasti oli vahvoja yhteisyyden kokemukseen päätyviä kohtaamisia, joiden aikana liikutuimme ja jaoimme intensiivisiä eläytymisen hetkiä kertojan tarinan äärellä. Kaikki tämä on osa toimivaa vuorovaikutusta ja inhimillistä kohtaamista.

Keskeinen työorientaatiomme haastatteluissa ja muissa yhteistyökumppaneiden kanssa käydyissä neuvotteluissa oli dialogisuus. Koko opinnäytetyön prosessi olisi ollut mahdotonta viedä läpi ilman jatkuvaa, yhteistä maaperää rakentavaa vuorovaikutusta. Meidän tekijöiden keskinäinen ja henkilökohtainen reflektio oli osa dialogista orientaatiota. Aina prosessin meneillään oleva vaihe ei ollut helppoa käsittää tai käsitellä. Työn eteenpäin vieminen nosti meissä esiin erilaisia tunnereaktioita turhautumisesta riemuun ja hämmennyksestä voimaantumiseen. Tunteet ovat osa sosiaalialan asiakastyötä, mutta ne tulee tiedostaa. Omien tunteiden kanssa sovussa eläminen auttaa meitä viemään empaattisuutta osaksi tulevaa asiakastyötä.

Tuotoksesta meille avautui maahanmuuttajan elämään vaikuttava palvelujärjestelmä. Pohjustimme tietoperustaamme palveluista ja niiden kautta vaikuttavasta lainsäädännöstä teoriakirjallisuuden ja asiantuntijahaastattelun avulla läpi opinnäytetyön prosessin. Vaikka meillä molemmilla oli maahanmuuttajien palveluihin liittyvää ennakkotietoa, kartutimme prosessin aikana lisää tietoa ja ymmärrystä aiheesta. Tuotoksesta esiin nousevat johtopäätökset auttoivat edelleen jäsentämään palvelujärjestelmän ulottuvuuksia ja etenkin sitä, kuinka se näyttäytyy yksilön arjen tasolla. Maahanmuuttajien hyvinvointiin ja osallisuuden kokemuksiin vaikuttavien tekijöiden ymmärtäminen on ollut meille opinnäytetyön prosessin keskeisimpiä oppimiskokemuksia.

Opinnäytetyön prosessin aikana ymmärryksemme maahanmuuttajiin liittyvistä epätasa-arvoa tuottavista yhteiskunnallisista ja palvelujärjestelmään liittyvistä rakenteista on lisääntynyt. Myös käsityksemme siitä, mitkä tekijät vaikuttavat kotoutumista edistävästi tai sitä hankaloittamalla, on lisääntynyt. Opinnäytetyön tuotoksen ja raportin tuottama tieto voi jossain määrin hyödyttää maahanmuuttajille suunnattujen palveluiden kehittämistä, sillä ne osallistuvat laajempaan keskusteluun aiheesta. Oman ammatillisen kasvumme näkökulmasta olemme tuottaneet

opinnäytetyön prosessissa maahanmuuttajien osallisuuden kokemusten kartoitusta. Tämä voi edesauttaa esimerkiksi asiakkaiden turvaverkostojen rakentamiseen pyrkivää kehittämistyötä.

Kriittinen yhteiskuntaosaaminen on keskeinen osa sosionomin työn kompetensseja. Se tarkoittaa epätasa-arvon purkamiseen ja suvaitsevaisuuden lisäämiseen pyrkivien tavoitteiden asettamista omalle työlle. Lisäksi se tarkoittaa sellaisten työmenetelmien ja teoriaorientaatioiden hyödyntämistä, jotka pyrkivät edellä mainittuihin tavoitteisiin. Tämän opinnäytetyön yleisempi tavoite on ollut tasa-arvon lisääminen eritaustaisten ihmisten välille. Olemme tuoneet esille paikalliseen maahanmuuttajatyöhön liittyviä teemoja ja suhteuttaneet ne teoreettisella tasolla laajempiin yhteiskunnallisiin konteksteihin.

Vaikuttamistyön näkökulmasta tuotos osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun ja on konkreettinen dialogisuuden lisäämisen väline. Tuotoksen prosessissa ovat olleet mukana siihen osallistuneet maahanmuuttajat ja toimeksiantajan edustajat. He ovat saaneet ottaa kantaa tuotoksen sisällöllisiin valintoihin prosessin eri vaiheissa. Meille työn tekijöinä tällä on ollut positiivista merkitystä osallistamisen keinojen haltuun ottamisen kannalta.

Kokonaisuutena työmme itsenäinen ohjaaminen on mielestämme onnistunut, vaikka jotkin prosessin vaiheet ovat olleet muita vaiheita haastavampia tai työlämpiä. Jälkeenpäin olemme ymmärtäneet, että haastavan prosessin läpikäyminen ja työn tietoinen organisoiminen ovat kehittäneet ammatillista osaamistamme huomattavasti suhteessa opintojen alkutilanteeseen. Konstruktivistisen prosessimallin käytäntöön soveltaminen oli meille onnistunut ja kasvattava kokemus.

Tekninen osaaminen on tärkeä osa oman ammatillisuuden kehittämistä ja hallitsemista. Uskomme videoprojektin aikana karttuneiden tietoteknisten taitojen ja viestintäosaamisen hyödyttävän meitä tulevaisuudessa. Erilaisten sähköisten julkaisualustojen, viestintäkanavien ja videotyöskentelyn tapojen hyödyntäminen on arkea sosiaalialalla. Opimme opinnäytetyöprosessin aikana käyttämään erilaisia työkaluja äänen ja videokuvan tallentamiseen sekä niiden editointiin. Viestinnän keinojen näkökulmasta olemme osanneet löytää oikeat yhteistyökumppanit.

Viestintään liittynyt sujuvuus eri toimijoiden kanssa on vahvistanut kokemustamme siitä, että osaamme viedä ammatillisia tavoitteitamme ymmärrettävästi eteenpäin.

Kuluneen vuoden aikana olemme saattaneet kehittämistyön prosessin läpi. Olemme prosessin eri vaiheissa osoittaneet, että osaamme etsiä ja hyödyntää kriittisesti eri alojen tutkimustietoa. Osaamme myös tuottaa synteesiä näistä tiedoista suhteessa kehittämistyössä toteutettavaan käytännön työhön. Opinnäytetyön tekemisen taustalla ovat vaikuttaneet sosiaalialan ammattieettiset periaatteet (Talentia 2017). Opinnäytetyön prosessi on ollut kasvattava, opettavainen ja innostava kokemus kummallekin opinnäytetyön tekijälle. Opinnäytetyön tekemisen avulla pääsimme syventämään laajasti erilaisia sosiaalialan osaamisalueita, oppimaan uutta ja soveltamaan vanhaa.

15.4 Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja kehittämisideat

Alkuperäinen opinnäytetyöideamme lähti liikkeelle kiinnostuksestamme elämäntarinatyöskentelyä kohtaan. Narratiivinen teoria sekä siihen liittyvät osallistavat menetelmät ja yksilön henkilökohtaista tarinaa kunnioittavat näkökulmat kiinnostivat meitä. Ajatuksemme oli kerätä ihmisten tarinoita. Tältä pohjalta lähdimme yhdessä toimeksiantajan kanssa kehittämään ideaa eteenpäin. Toiveena oli päästä opinnäytetyössä hyödyntämään myös molempien tekijöiden aiempaa osaamista taiteen ja kirjallisuuden aloilta. Pyrimme säilyttämään osallistujien oman äänen esiintuomisen tavoitteen, vaikka varsinaisen opinnäytetyön sisältö, tavoite ja tuotos rajautuivatkin prosessin edetessä.

Kehitimme opinnäytetyön tuotoksena materiaalia rasisminvastaisen työn tueksi videoteoksen muodossa. Video soveltuu alustukseksi keskustelutilaisuuksiin tai sen voi kukin katsoja kokea yksin paikasta riippumatta. Tähän muotoon tehty, kaikille avoimilla alustoilla julkaistu materiaali on helposti saavutettavaa. Teoksen muoto on joustavasti muunneltavissa eri asiakasryhmiin ja teemoihin sopiviksi.

Tulevaisuudessa voisimme edelleen kerätä ja työstää ihmisten kertomuksia heidän omista kokemuksistaan esimerkiksi arjen, tulevaisuuden muistelun tai muun teeman ympäriltä digitarinan menetelmällä. Tämän tyyppinen työskentely on mahdollista ryhmässä tai yksittäisten asiakkaiden kanssa. Yhdessä työstettävän teoksen muoto voisi koostua eri elementeistä, kuten teksteistä, valokuvista, kuvataiteen eri muodoista tai videomateriaalista. Teos voisi rakentua yhden tekniikan avulla tai siinä voisi yhdistää useita eri tekniikoita, riippuen osallistujien omista tavoitteista.

Yksilöiden tarinoiden kuuluviin tuominen voi lisätä osallisuuden kokemuksia. Kuulluksi tuleminen mahdollistaa yksilöllisen kuvan muodostamisen henkilökohtaisista kokemuksista yksilön omassa elämässä, tässä ajassa ja yhteiskunnassa. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten äänen kuuluviin saaminen on tärkeää. Opinnäytetyömme kautta saimme viiden Joensuussa asuvan maahanmuuttajan tarinoita julki. Digitarinan ja elämäntarinyöskentelyn menetelmillä tarinoita voisi kerätä keneltä tahansa ihmiseltä. Jokainen ansaitsee tulla kuulluksi ja jokaisella ihmisellä on merkityksellisiä kokemuksia kerrottavanaan.

Lähteet

- Bauman, Z. 1997/2000. 3.painos. Sosiologinen ajattelu. Tampere: Vastapaino.
- Buchert, U. 2015. Maahanmuuttajuuden institutionaaliset kategoriat. Kuntoutussäätiö. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/156401>. 12.11.2019.
- Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>. 23.3.2020.
- Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>. 24.3.2020.
- Hall, S. 2003. Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa Lehtonen, M. & Löytty, O. (toim.) Erilaisuus. Tampere: Vastapaino, 85–128.
- Harinen, P. & Hyvönen, S. 2003. Isänmaa ja sen äidinkasvot. Teoksessa Simola, R. & Heikkinen, K. (toim.) Monenkirjava rasismi. Joensuu: Joensuu University Press, 135–157.
- Hammar-Suutari 2011. Kulttuuria monikulttuurisesti. Teoksessa Pitkänen, P. (toim.) Kulttuurien kohtaamisia arjessa. Tampere: Vastapaino, 141–164.
- Hiitola, J., Anis, M. & Turtiainen, K. 2018. Johdanto. Toksessa Hiitola, J., Anis, M. & Turtiainen, K. (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino, 6–29.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2015. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Horsti, K. 2013. Maahanmuuttajat mediamaisemassa. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 301–317.
- Ihmisoikeusliitto. Förbundet för mänskliga rättigheter. 2020. <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/>. 5.4.2020.
- Jelli. 2020. <https://www.jelli.fi/moi/rasisminvastainen-viikko/>. 4.4.2020.
- Jelli. 2020. <https://www.jelli.fi/moi/yhdistyksia-associations/>. 5.4.2020.
- Joensuun seudun monikulttuurisuusyhdistys ry. 2020. <http://jomoni.fi/rasisminvastainen-tyo/>. 5.4.2020.
- Kansalaisyhteiskunta. 2020. <https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/>. 6.4.2020.
- Kerkkänen, H. & Säävälä, M. 2015. Maahanmuuttajien psyykkistä hyvinvointia ja mielenterveyttä edistävät tekijät ja palvelut. Systemaattinen tutkimuskatsaus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75031>. 12.11.2019.
- Kivijärvi, A. & Honkasalo, V. 2010. Monikulttuuristen nuorten ja nuorisotyöntekijöiden tulkintoja rasismista. Teoksessa Martikainen, T. & Haikkola, L. (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Tietolipas 233. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 257–272.
- Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85.
- Jämsén, A. & Pyykkönen, A. 2014. Mitä on osallisuus? Teoksessa Jämsén, A. & Pyykkönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry, 7–10.
- Kumpulainen, K. 2011. Digitarinat – elämyksiä, oppimista ja yhteisöllisyyttä. Teoksessa Hakkarainen, P. & Kumpulainen, K. (toim.) Liikkuva kuva - muuttuva opetus ja oppiminen. Rovaniemi: Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta, 53–70.

- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Makkonen, T. & Koskenniemi, E. 2013. Muuttoliikkeen ja maahanmuuttajien aseman oikeudellinen sääntely. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 55–80.
- Malin, M. & Anis, M. 2013. Maahanmuuttajat hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 141–159.
- Malin, M. 2011. Maahanmuuttajien terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavat tekijät. Yhteiskuntapolitiikka 76 (2), 201–213.
- Martikainen, T., Saari, M. & Korkiasaari, J. 2013. Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 23–54.
- Martikainen, T. & Haikkola, L. 2010. Johdanto. Sukupolvet maahanmuuttajatutkimuksessa. Teoksessa Martikainen, T. & Haikkola, L. (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Tietolipas 233. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–43.
- Martikainen, T. & Tiilikainen, M. 2007. Maahanmuuttajanaiset - Käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja, D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 15–37.
- Mähönen, T. A. & Jasinskaja-Lahti, I. 2013. Etniset ryhmäsuhteet ja maahanmuuttajien akkulturaatio. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 247–261.
- Mönkkönen, K. 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä. Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus.
- Peltola, M. 2014. Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema. Nuorisotutkimusseura. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/kunnollisia_perheita_verkko.pdf. 12.11.2019.
- Pitkänen, P. 2011. Terveydenhuollon kansainvälistyvät toimintaympäristöt. Teoksessa Pitkänen, P. (toim.) Kulttuurien kohtaamisia arjessa. Tampere: Vastapaino, 75–99.
- Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. 2019. Monikulttuurisuus. <https://www.pksotu.fi/toiminta/monikulttuurisuus.7.11.2019>.
- Puuronen, V. 2011. Rasistinen Suomi. Helsinki: Gaudeamus.
- Puuronen, V. 2003. Arkipäivän rasismi Suomessa. Teoksessa Simola, R. & Heikkinen, K. (toim.) Monenkirjava rasismi. Joensuu: Joensuu University Press, 193–210.
- Pyykkönen, M. & Martikainen, T. 2013. Muuttoliike ja kansalaisyhteiskunta. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 281–300.
- Pyykkönen, M. 2007. Naiset maahanmuuttajien yhdistyksissä. Teoksessa Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja, D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 105–124.

- Raunio, M., Säävälä, M., Hammar-Suutari, S. & Pitkänen, P. 2011. Monikulttuurisuus ja kulttuurien välisen vuorovaikutuksen areenat. Teoksessa Pitkänen, P. (toim.) Kulttuurien kohtaamisia arjessa. Tampere: Vastapaino, 17–50.
- Rautavuoma, V. & Turtiainen, K. 2018. Toimijuutta tukeva tulkkaus perhepalveluissa. Teoksessa Hiitola, J., Anis, M. & Turtiainen, K. (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino, 146–168.
- Ronkainen, J. 2006. Monikansalaisuus ja monimuotoistuva suomalaisuus. Teoksessa Martikainen, T. (toim.) Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Tietolipas 212. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 237–256.
- Rouvinen-Wilenius, P. Kohti osallisuutta – mikä estää mikä mahdollistaa? Teoksessa Jämsén, A. & Pyykkönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry, 51–68.
- Sabour, M. 2003. Toiseuden kohtaaminen. Afrikasta tulleiden maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan. Teoksessa Simola, R. & Heikkinen, K. (toim.) Monenkirjava rasismi. Joensuu: Joensuu University Press, 87–119.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Puheenvuoroja 72. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Saukkonen, P. 2013. Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 81–97.
- Seppänen-Järvelä, R. 2004. Prosessiarviointi kehittämisprosessissa. Opas käytäntöihin. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes.
- Sinokki, J. 2017. Rasismin määritelmä. Teoksessa Sinokki, J. (toim.) Rasismi ja filosofia. Turku: Eetos, 271–287.
- Särkelä-Kukko, M. 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Jämsén, A. & Pyykkönen, A. (toim.). Osallisuuden jäljillä. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry, 34–49.
- Säävälä, M. & Keski-Hirvelä, E. 2011. Osallisuuden haaste: kulttuurisesti monimuotoistuva työvoimakoulutus. Teoksessa Pitkänen, P. (toim.) Kulttuurien kohtaamisia arjessa. Tampere: Vastapaino, 165–196.
- Talentia. 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf. 5.4.2020.
- Tiilikainen, M. & Martikainen, T. 2007. Yhteenveto ja keskustelu. Teoksessa Martikainen, T. & Tiilikainen, M. (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestötutkimuksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 400–408.
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. 6.11.2019.

- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2019. Kotoutumisen kaksisuuntaisuus. <https://kotouttaminen.fi/kotoutumisen-kaksisuuntaisuus>. 11.11.2019.
- Valtonen, K. 2008. Social Work and Migration. Immigrant and Refugee Settlement and Integration. Farnham: Ashgate Publishing Limited.
- Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Asiantuntijahaastattelun teemat

- Kotouttamistyö Joensuussa.
- Kotoutuminen Joensuuhun.
- Rasisminvastainen työ Joensuussa.
- Maahanmuuttajien hyvinvoinnin ja sivistyksen tukeminen.
- Maahanmuuttajien työllistyminen ja tasa-arvo työmarkkinoilla.
- Asuinalueet ja asumispolitiikka maahanmuuttajien kotoutumisen tukena.

Suostumus

Olemme Karelia ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoita ja teemme toiminnallisen opinnäytetyömme tuotoksena videoteoksen toimeksiantajallemme Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistykselle. Videoteos toimii väylänä Joensuussa asuville ja erilaisista kulttuuritaustoista tuleville maahanmuuttajille saada omaa ääntään kuuluviin. Osallistujien kertomuksista piirtyy kuvia heidän omasta kotoutumisen polustaan, sekä heidän osallisuuden kokemuksistaan. Opinnäytetyömme tarkoituksena on rasisminvastaisen työn materiaalin kehittäminen.

Videoteokseen äänitämme haastatteluun osallistujien puhetta. Lopulliseen videoteokseen poimimme osia äänitetyistä keskusteluista ja loput tallennetut äänimateriaalit hävitetään. Emme kuvaa videomateriaalia haastateltavista ja haastateltavien nimet muutetaan videoteokseen. Videoteoksen kuvamateriaali koostuu Joensuussa kuvatuista videoista ja lyhyistä kotoutumiseen liittyvistä tekstipätkistä. Haastateltavilla on mahdollisuus kuunnella oma osuutensa vielä ennen lopullisen version valmistumista ja antaa oma mielipiteensä poimitun äänimateriaalin käytettävyydestä.

Valmis videoteos julkaistaan osana rasisminvastaisen viikon ohjelmaa maaliskuussa 2020. Videoteos julkaistaan toimeksiantajamme Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistyksen kotisivuilla ja se ladataan Youtube - kanavalle. Opinnäytetyön kirjallinen raportti julkaistaan Theseus - sivustolla internetissä touko-kesäkuussa 2020.

Yhteistyöstä kiittäen,

Piia Honkanen ja Mari Väänänen
Karelia AMK, Sosiaalialan koulutusohjelma

Allekirjoittamalla tämän suostumuksen annan luvan haastattelustani äänitetyn materiaalin käyttöön ja julkaisuun.

Paikka ja päivämäärä

Allekirjoitus ja nimen selvennys

Videoteokseen osallistujien haastattelukysymykset

Kerro itsestäsi.

Kotoutuminen

Miltä Joensuu tuntuu?

Miten sinut on otettu vastaan?

Minkälaisia kontakteja sinulla on Joensuulaisiin?

Mitä toivot tulevaisuudeltasi?

Osallisuus

Mihin yhteisöihin tai ryhmiin kuulut Joensuussa?

Mitkä asiat sujuvat asioidessasi eri paikoissa? Mitkä asiat eivät suju?

Minkälaisia kokemuksia sinulla on siitä, että sinua kuunnellaan tai että sinua ei kuunnella?

Minkälaisia kokemuksia sinulla on siitä, että voit vaikuttaa omiin asioihisi?

Keneen sinä voit luottaa Joensuussa?

Oletko kokenut rasismia? Jos olet, niin millaisessa tilanteessa?